

Elina Ketola

TORSTAISIN EI TARVITSE OLLA
YKSIN

Senioriteatteri Kutkutus

hyvinvoinnin tekijänä

Opinnäytetyö
Kulttuurituotanto

Lokakuu 2009

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>	<p>Opinnäytetyön päivämäärä</p> <p>12.10.2009</p>	
<p>Tekijä(t) Elina Ketola</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kulttuurituotanto</p>	
<p>Nimeke</p> <p>Torstaisin ei tarvitse olla yksin. Senioriteatteri Kutkutus hyvinvoinnin tekijänä.</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Teatteriryhmä Kutkutuksen keski-ikä on noin 75 vuotta. Ryhmä harjoittelee viikoittain Mikkelin päiväkeskuksessa ja aina aika ajoin heiltä syntyy näytelmä, jota parhaimmassa tapauksessa lähdetään esittämään ulkomaille asti. Ryhmä on ollut kasassa vuodesta 1995 lähtien.</p> <p>Haastattelin näytelmäryhmän jäseniä kesällä 2007. Vastauksista paistoi läpi yksinäisyys, jota seniorit olivat lähteneet teatteriryhmään lievittämään. Heidän puolisonsa olivat menehtyneet, lapset olivat maailmalla jo omine perheineen ja ystävät olivat syystä tai toisesta kadonneet. Jäljelle oli jäänyt hiljaisuus, joka oli täytettävä. Ratkaisuksi löytyi iästä kaiken irtiottava, vaivat hyödykseen käyttävä ja elämän iloa pursuva senioriteatteri.</p> <p>Kulttuurin vaikutuksesta terveyteen on puhuttu paljon viime vuosina. Kun suuret ikäluokat kaiken lisäksi vanhenevat kysynkin voisiko Kutkutuksen kaltainen harrastustoiminta eläkeiässä parantaa vanhenevan väestön mahdollisuuksia pysyä hyvinvoivana niin fyysisesti kuin psyykkisesti? Tutkimus osoitti, että yhteisöllisyys ja luottamuksen nauttiminen turvallisessa ympäristössä saa aikaan mielihyvän tunnetta, mielen ja kehon piristymistä. Teatterin tekemisen maailma takaa keskusteluyhteyden kanssaihmiisiin. Seniorit pystyvät yhdessä jäsentämään maailmaa, peilamaan omia tunteitaan ja mikä tärkeintä – nauramaan sydämensä pohjasta.</p> <p>Siteeraan tässä työssä paljon senioreita ja käytän hyväksi YTT Leonie Hohenthal-Antinin aiempia tutkimuksia teatteriryhmä Kutkutuksesta ja taiteen merkityksestä ikäihmiselle. Lisäksi käsittelen narratiivista tutkimusta ja etenkin kertomusten merkitystä ihmisten, tässä tapauksessa kutkutuslaisten, elämässä.</p>		
<p>Asiasanat (avainsanat)</p> <p>yksinäisyys, senioriteatteri, Kutkutus, hyvinvointi, kulttuuri, terveys, teemahaastattelu</p>		
<p>Sivumäärä</p> <p>42</p>	<p>Kieli</p> <p>suomi</p>	<p>URN</p> <p>URN:NBN:fi:mamk-opinn200931233</p>
<p>Huomaus (huomautukset liitteistä)</p>		
<p>Ohjaavan opettajan nimi</p> <p>Pirkko Heikkinen</p>	<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p> <p>Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus ry</p>	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 12 th October 2009
Author(s) Elina Ketola	Degree programme and option Cultural Management	
Name of the bachelor's thesis No need to be alone on Thursdays. How senior theatre Kutkutus creates wellness.		
Abstract The theatre group Kutkutus has an average age of 75 and was founded in 1995. They rehearse weekly at Mikkeli's day centre and every once in a while they complete a play to perform, which in the best case scenario could be performed abroad. I was given the chance to interview the actors of Kutkutus in 2007. From the beginning it was clear that they had joined the group to escape their loneliness. They saw that their children had families of their own now and that their friends had disappeared for one reason or another. All that was left was an emptiness which had to be filled. The solution was a senior theatre group that utilizes the age, makes use of the ailments and makes you enjoy your life to the fullest. In the past few years the papers have talked about the health benefits of culture. Now that the baby boom generation is getting older, my question is, could an activity like Kutkutus improve elderly citizens' possibilities of staying fit physically and mentally? My study shows that community spirit and having trustworthy people around you results in self-fulfilment and cheers you up. The world of theatre assures your contact and communication with people like yourself. Seniors can structure the world together, mirror their emotions and most importantly: laugh like they have never laughed before. In this bachelor's thesis I quote Kutkutus' seniors and make use of Leonie Hohenthal-Antin's (DsocSc) previous studies about Kutkutus and the health benefits of art. Additionally, I discuss narrative studies, especially the meaning of stories in one's life.		
Subject headings, (keywords)		
Pages 42	Language Finnish	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn200931233
Remarks, notes on appendices		
Tutor Pirkko Heikkinen	Bachelor's thesis assigned by Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus ry	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	1
2	TEATTERIRYHMÄ KUTKUTUS ESITTÄYTYY	3
2.1	Mikkelin kaupungin päiväkeskus.....	3
2.2	Kutkutus herää henkiin	4
2.3	Kutku-projekti 2005 – 2007	6
2.4	Kutku-metodi	7
2.5	Myrsky-hanke.....	10
3	RINSESSOJA JA PASKAISIA HOUSUJA	11
3.1	Satoja esityksiä, kymmeniä tuhansia katsojia	11
3.1.1	Yhteiskutkutus.....	15
3.1.2	Wanhan ajan iltamat.....	17
3.1.3	Monikulttuurista voimaa	16
3.2	Möttösten perhe-elämää.....	18
4	NARRATIIVINEN TUTKIMUS ELÄMÄNTARINOIDEN TUKENA	20
5	HAASTATTELUT.....	23
5.1	Kun opiskelijasta tuli tutkija.....	23
5.2	Metodien valikoituminen	24
5.3	Kysymysten valikoituminen.....	26
5.4	Salatut näyttelijät.....	27
5.5	Muistojen kertomisen tärkeys	27
6	TERVE VANHUS HARRASTAA TEATTERIA	30
7	YKSINÄISYYTTÄ TORJUMASSA.....	33
8	POHDINTAA.....	37
	LÄHTEET	40

1 JOHDANTO

Toisen opiskeluvuoteni lähetessä loppuaan löysin itseni etsimästä opintoihini kuuluvaa työharjoittelupaikkaa. Istuin isoäitini sohvalla mikkeliiläisessä palvelutalossa, kun katseeni kiinnittyi seinälle kehystettyyn kunniakirjaan. Isoäitini *Sigrid* oli ollut perustamassa seniori-ikäisistä koostuvaa teatteriryhmää, Kutkutusta, Mikkelin kaupungin päiväkeskukseen 1990-luvun puolivälissä. Tästä työstään hän oli oman ”näyttelijänuransa” jätettyään saanut kirjallisen tunnustuksen toimimisestaan teatteriryhmän riveissä.

Ennen kuin isoäitini kuulo heikkeni ja lonkat sanoivat sopimuksensa irti, kulttuuri oli asia, joka jaksoi kantaa häntä eteenpäin. Sigrid on aina ollut kova laulamaan ja tanssimaan. Kirjahylly pienen yksion seinällä on täynnä valokuva-albumeja, joista tärkeimmät sisältävät kuvia Kutkutuksen näytelmistä 1990-luvulta. Näitä kuvia hän pyytää lapsenlapsiaan aina katselemaan. Jotkin teatterimuistot tulee kerrottua monta kertaa – ei huonon muistin, mutta sisälle syntyneen onnellisen tunteen vuoksi.

Haastatellessani Kutkutuksen näytteleviä senioreita huomasin samanlaisten arvojen nousevan esiin kuin mitä omasta isoäidistäni olen huomannut. Kun aviopuoliso on menehtynyt, lapset lähteneet maailmalle, ja suurin osa ystävistä jäänyt syystä tai toisesta pois elämästä, jäljellä on hiljaisuus, joka on täytettävä. Suurimman riemun saakin teatterin lavalta, jossa pääsee hulluttelemaan ja hassuttelemaan kaltaistensa kanssa. Eikä tarvitse olla yksin.

Olen huolissani lähestyvistä eläkepommista. Suuret ikäluokat vanhenevat ja vanhustentaloissa köytetään sairaita isoäitejä ja -isiä sänkyyn, koska hoitajia ei ole tarpeeksi. Voisiko Kutkutuksen kaltainen terapeuttiseksiin paljastuva harrastustoiminta eläkeiässä parantaa vanhenevan väestön mahdollisuuksia pysyä hyvinvoivana niin fyysisesti kuin psyykkisesti? Tämä opinnäytetyö ei tuo ratkaisua vanhustenhuollon ongelmakohtiin, mutta valottaa kulttuurin terveydellisiä vaikutuksia väestöön silloin kun he vielä kykenevät yksinänsä asumaan.

Kerron opinnäytetyössäni kuinka haastattelemanani Kutkutuksen seniorit päätyivät teatterin lavalle, ja miten he käsittelevät vanhuusiän yksinäisyyden tuomia tunteita.

Pohdin myös, miten kulttuuriharrastukset ovat valikoituneet heidän elämäänsä ja mitä merkitystä harrastuksilla yleensä on.

Käyttämästäni lähdemateriaalista haluan mainita teatteriryhmä Kutkutuksen ohjaajan Sari Mäkitalo-Tulokkaan, jota siteeraan paljon. Kutkutus on Suomen ensimmäinen kiertävä senioriteatteri, ja Mäkita-Tulokas on ollut sen ohjaaja alusta lähtien. Ylipäänsä senioriteatteri on Suomen kulttuurikentällä uusi käsite, joten julkaistua materiaalia tästä harrastusmuodosta on niukasti. Toinen tärkeä Kutkutusta käsittelevä lähteeni on teatteriryhmästä väitöskirjansa laatinut yhteiskuntatieteiden tohtori Leonie Hohenthal-Antin. Käytän lisäksi Vilma Hännisen väitöskirjaa *Sisäinen tarina, elämä ja muutos* selvittäessäni sisäisen tarinan merkitystä haastatteluissa ja lavalla.

Ratkaiseva keskeinen materiaali, seniorinäyttelijöiden haastattelut, on kerätty kesällä 2007. Haastatteluissa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu anonyymiteetin suojaamiseksi.

2 TEATTERIRYHMÄ KUTKUTUS ESITTÄYTYY

Tämän opinnäytetyön inspiraatio, teatteriryhmä Kutkutus, on pioneeri omalla alallaan. Senioriteatteri on käsitteenä Suomessa uusi, ja ikäihmisten teatteriryhmiä on alkanut syntyä vasta viime vuosina. Tämä ITE-teatteriryhmäksikin kutsuttu näytelmäporukka viettää 15-vuotisjuhlavuottaan vuonna 2010.

Kutkutuksen näyttelijät ovat ”entisessä elämässään” olleet kioskin myyjiä, kotiäitejä ja linja-auton rahastajia. Nyt heillä on uusi ammatti – näyttelijä. Tässä opinnäytetyössä esiintyvistä kahdeksasta näyttelijästä kukaan ei ole näytellyt päivääkään minkään ammattiteatterin riveissä, mutta mikäli he itse itsensä näyttelijöiksi mieltävät, keitä me olemme sitä titteliä heiltä riistämään.

Tässä luvussa esittelen teatteriryhmän synnyinhistorian, toimintaperiaatteet ja Kutkutuksen syvimmän merkityksen.

2.1 Mikkelin kaupungin päiväkeskus

Mikkelissä alettiin kiinnittää 1970-luvun alussa huomiota vanhusten terveydenhuollon linjauksiin. Iäkkäille kohdistetun viriketoiminnan katsottiin tarvitsevan kehitystä. Käyttöön otettiin uudet linjaukset, joissa sosiaalisten kontaktien luominen sekä vireyden ja omatoimisuuden ylläpitäminen nostettiin hyvinvoinnin peruselementeiksi. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 1.)

Entinen Mikkelin päiväkeskuksen toiminnanohjaaja Sari Mäkitalo-Tulokas kertoo (2008, 1), että linjauksien päivitys johti mikkeliäisille vanhuksille suunnatun ”vanhusten päivähuolto” –toiminnan aloittamiseen. Lopulta vuonna 1988 nousi Mikkelin Pankarantaan Kiiskinmäen päiväkeskus, josta tuli vanhusten päivätoiminnan itsenäinen toimintaympäristö ja jonka tilat mahdollistivat monipuoliset tukipalvelut sekä kuntouttavan harrastus- ja virkitystoiminnan.

Mäkitalo-Tulokkaan (2008, 1) mukaan päiväkeskuksen toiminnan taustalta löytyy teatteriryhmä Kutkutuksessakin sovellettu arvoperusta: vanhuus nähdään elämänvaiheena, joka itsessään on täynnä mahdollisuuksia elää laadukasta elämää

mahdollisista rajoittavista tekijöistä huolimatta. Harrastus- ja virkistystoiminta tukee asiakkaiden omien voimavarojen aktivoimista, rohkeutta luovuuteen, positiivista asennetta ikääntymiseen ja omaan elämänhallintaan. Samalla kun keskus toimii sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä, on sen toiminnan tavoitteena myös ylläpitää ja edistää ikääntyvien fyysistä, psyykkistä, henkistä ja sosiaalista vireyttä ja toimintakykyä.

Kutkutus aloitti toimintansa päiväkeskuksessa vuonna 1995. Mäkitalo-Tulokas (2008, 1) toteaaakin, että toimintaympäristönä päiväkeskus on hyvin otollinen paikka innovatiiviselle toiminnalle. Kutkutuksen toiminta parantaa hänen mukaansa sekä yksilön että ympäröivän yhteisön elämänlaatua ja hyvinvointia heijastuen lopulta koko yhteiskuntaan.

2.2 Kutkutus herää henkiin

Yhdeksänkymmentäluvulla Mikkelin päiväkeskuksessa nautittiin aina toisinaan asiakkaiden lausumista runoista tai lauluista. Esiintymisten alla muhi halu luoda suurempaa. Niinpä syksyllä 1995 muutama päiväkeskuksessa asioinutta tomeraa naissenioreja alkoi esittää itsetekemiä näytelmiä muille iäkkäille kulttuuri-intoisille asiakkaille. *Eila* kuvaa Kutkutuksen perustamista näin:

Niin sillon siel (päiväkeskuksessa) ei ollu... ku siel oli hirveen vähän kävijöitä, ei niitä ollu... ku nykyäänhän siel on hirveä tungos. --- Miä sillon tein noita näytelmiä ja sillon sain siihen sitten kolme mummoo... ja ite olin neljäs...(Eila, 77.)

Kolmisen vuotta teatteriryhmä kulki nimellä *Päiväkeskuksen Näytelmäryhmä*. Kutkutus-nimi keksittiin keväällä 1999, kun Senioriteatteripäivät Södertäljessä Ruotsissa kutsuivat, ja tuntui, että ”rakas lapsi” pitäisi nimetä. Teatteriryhmä virallinen nimi on siitä asti ollut Teatteriryhmä KUTKUTUS.

Ryhmää oli perustamassa Eilan lisäksi useampi naissenioreja. Kantajäseniä on kirjattu kirjoihin yhteensä 12, ja tämänhetkisessä kokoonpanossa heitä on jäljellä kaksi. Alkuaikojen näyttelijäkaartiin laskettiin kuuluvaksi kymmenisen jäsentä, mutta

nykyään näyttelijämäärä kohoaa lähes kahteenkymmeneen. Tällä hetkellä ryhmän keski-ikä on noin 75 vuotta.

Vieno on 60-vuotiaana ryhmän keski-ikään nähden nuori, mutta tuntee olevansa omankaltaistensa joukossa. Hän kuvaa liittymistään näytelmäporukan riveihin näin:

Mulla jotenki kolahti ku mä aina tota näin noita vanhoja ihmisiä ja näin että onpa noi temperamenttisia mummoja ja pappoja näyttelemässä --- Sari sai jostakin tietää vissiin että minä runoja ja kaikkee kirjottelen ja hää tuli sitte ihan yks kaks sanomaan että tule mukkaan Kutkutukseen mut miä olin sitte et eihä minusta minnekään ole. No laitetaan osa sitten semmoseks et sinä pystyt olemaan siinä. Vuosha tulee täyteen ja sitä kutinaa on ollu kovasti. Toivottavasti toisia vuosia vielä. Ja se antaa kans itelleen... Just tuo näyttelemisen... (Minä: Mikä siinä on sitten?) Minä en ossaa sanoo... Millähän sanalla sitä vois kuvata? Maalari maalaa taloa, sinistä ja punaista, mut mitäs me näyttelijät? Minäki saatan olla tänä päivänä joku pyykkäri ja rustiina. Jos miehistä on puute ni voisin vaikka hypätä miesten lahkeisiin tai vaikka juoppoukoksi (nauraa). Että semmosta se näyttelemisen työ on. (Vieno, 60.)

Erityisen ryhmästä tekee moni asia, mutta etenkin se, että ryhmä tekee alusta asti itse näytelmänsä. Näytelmiä ei missään vaiheessa kirjoiteta paperille vaan käsikirjoitus elää näyttelijöillä ”mielen käsikirjoituksena”, kasvaen ja kehittyen luovuusprosessin tuloksena. Mahdolliset näyttelijän vaivat eivät koskaan ole este vaan voimavara. Ryhmän tapa tehdä teatteria, Kutku-metodi (kts. luku 2.4), varmistaa että näytelmä pysyy alusta loppuun kasassa vaikka kuiskaajaa ei ole. (Mäkitalo-Tulokas 2008.) Teatteriryhmän ohjaaja Sari Mäkitalo-Tulokas on todennut, että ”ei väliä, jos vuorosanat unohtuvat. Kunhan muistaa vain kosia oikeaa naista, muuten saattaa tulla ongelmia juonikehityksen kanssa”. (Mari Waali 2008.)

Teatteriryhmä toimi itsenäisenä aina vuoteen 2003 asti, jolloin ryhmän tueksi perustettiin Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus, joka mahdollisti Kutku-projektin (2005 – 2007) (kts. luku 2.3) suunnittelun ja rahoituksen hakemisen sekä saamisen Raha-automaattiyhdistykseltä. Projektin tavoitteena oli edistää ja kehittää

ikäntyneiden mahdollisuuksia kulttuurin eri osa-alueilla sekä kulttuurin tekemiseen, tuottamiseen että osallisuuteen. Tämän kautta ikäihmisten syrjäytymistä yhteiskunnasta voitaisiin ennaltaehkäistä. Tavoitteeksi otettiin myös Kutku-metodin toimintamalliksi kehittäminen. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 3.)

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto palkitsi Teatteriryhmä Kutkutuksen vuonna 2007 Vuoden Isovanhempi -tittelillä. Liitto halusi nimityksellä korostaa Teatteriryhmä Kutkutuksen realistista arkipäivän ja elämän kuvaamista, jossa tuodaan esille näyttelijöiden omia kokemuksia. Liiton mukaan esitykset tuovat taiteen ja elämysten keinoin esiin menneen elämän, ikääntyneiden kokemukset sekä ikääntyneiden näyttelijöiden luovuuden voimavarat. (Teatteriyhdistys Kutkutus ry. 2009a.)

2.3 Kutku-projekti 2005 – 2007

Kuten edellisessä luvussa mainitsin, Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus ry perustettiin vuonna 2003. Toiminnan pääasiallisena tarkoituksena on olla teatteriryhmä Kutkutuksen taustatukena sekä kehittää senioriteatteritoimintaa ja seniori-ikäisten mahdollisuuksia kulttuurin eri osa-alueilla. Yhdistys mahdollisti ulkopuolisen rahoituksen hakemisen ja saamisen, ja niin syntyi Kutku-projekti. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 2.)

Kutku-projektin tavoitteena oli edistää ja kehittää ikääntyneiden mahdollisuuksia kulttuurin eri osa-alueilla sekä kulttuurin tekemiseen, tuottamiseen että osallisuuteen. Tätä kautta ennaltaehkäistiin ikäihmisten syrjäytymistä yhteiskunnasta. Lisäksi tavoitteena oli ”rakentaa siltoja eri sukupolvien välille” teatterin keinoin ja edistää positiivista asennetta ikääntymiseen. Kaiken tämän summana olisi myös senioriteatterin kehittyminen sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Projektia tuki Raha-automaattiyhdistys ja sitä hallinnoi Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus ry:n hallitus. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 3.)

Resursseja projektiin saatiin yhteistyökumppaneilta, jotka auttoivat sekä työpanoksensa kautta että tarjosivat työtilojaan Kutkutuksen käyttöön. Yhteistyö Mikkelin ammattikorkeakoulun kanssa mahdollisti projektille toimistotilan. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 3.)

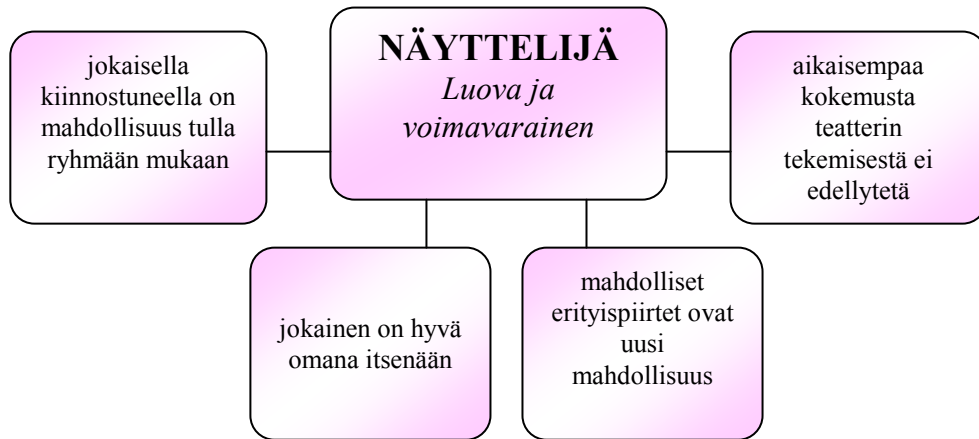
Kolmen vuoden aikana teatteriryhmä Kutkutus teki yhteistyötä monien eri tahojen kanssa ja kävi esiintymismatkoilla ulkomailla asti. Näistä yhteistyötahoista kerron tuonemmin lisää. Suurimmassa osassa yhteistyöprojekteista ja –produktioista hyödynnettiin Kutku-metodia, josta kerron seuraavassa luvussa.

2.4 Kutku-metodi

Ennen kuin Kutkutus syntyi, Päiväkeskuksessa yritettiin esittää käsikirjoitettuja näytelmiä, mutta kaaduttiin muistiongelmiin. Kutkutuksen perustuksiin kuului alusta asti, että näytelmä syntyy improvisaation pohjalta. Sen luomat esitykset ja näytelmät rakentuvat aina tietyllä ”kaavalla”. Monen vuoden ajan tätä kaavaa ei Sari Mäkitalo-Tulokkaan mukaan katsottu tarpeelliseksi analysoida sen tarkemmin. Vuoden 2004 esitteessä se kuitenkin esitettiin nimellä *Kutku*-metodi. Tämä ryhmän omalaatuinen näytelmän tekotapa sopii kuin valettu senioreille. Sitä voidaan kuvata mielen sisäiseksi toimintaohjeeksi, joka on ollut aina olemassa ilman turhia pohtimisia. (Hohenthal-Antin 2003, 75; Mäkitalo-Tulokas 2008.)

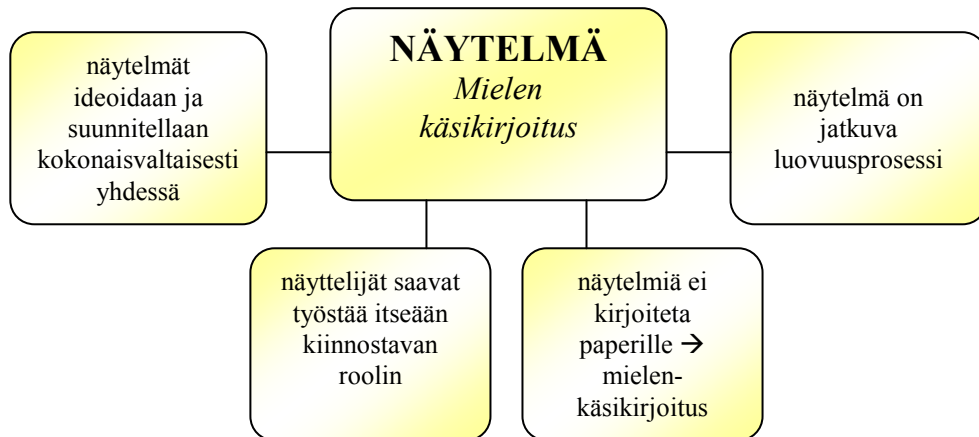
Kutku-metodi antaa vanhuksen toteuttaa itseään äärimmäisiä rajoja myöten. Ryhmä keksii itse aiheet ja tarinat. Jokainen kehittää oman roolinsa vuorosanoineen ja tavan ilmaista roolinsa lavalla. Koska käsikirjoitusta ei ole, se elää jokaisen päässä ja sydämässä mielen käsikirjoituksena. Se kasvaa, kehittyy ja muuntuu esityksestä toiseen jatkuvan luovuusprosessin tuloksena. (Hohenthal-Antin 2006, 77.)

Mäkitalo-Tulokas (2008) kertoo, että kutku-metodilla on selvä arvoperusta. Eettiset ohjeet ovat syntyneet jo teatteriryhmän alkutaipaleella ja ne ohjaavat toimintaa edelleen. Seuraavassa esitetyt eettiset valinnat on helpointa esittää teatteritoiminnan kautta, mutta ne voidaan soveltaa mihin tahansa yhteisölliseen ryhmätoimintaan.

KUVIO 1. Näyttelijän eettiset valinnat. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 29)

Näytelmä, eli *mielen käsikirjoitus*, syntyy luovan yhdessätekemisen tuloksena. Näytelmää ei missään vaiheessa kirjoiteta paperille. Tällä tavoin tavoitellaan ”ilmaisullista vapautta”, koska jokainen näyttelijä luo itse omat vuorosanansa. Näin kierretään myös muistamisongelmat (Hohenthal-Antin 2006, 74; Mäkitalo-Tulokas 2008.)

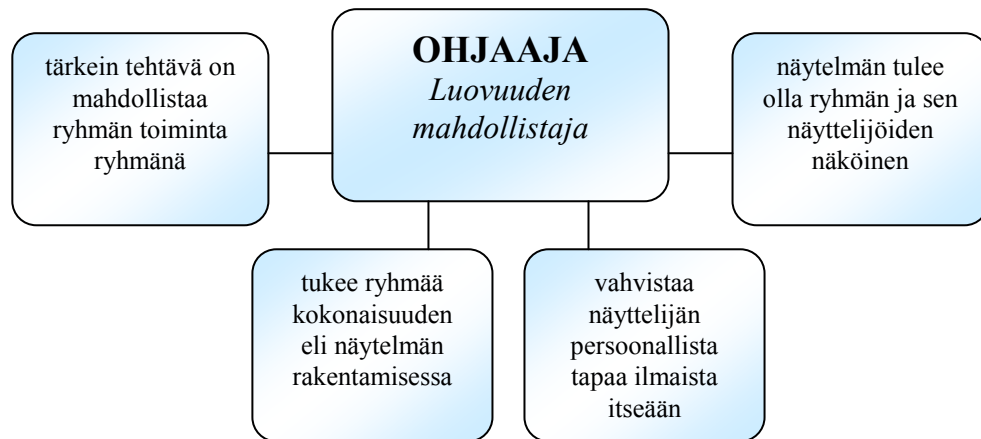

KUVIO 2. Näytelmän eettiset valinnat. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 29)

Ohjaajan rooli on olla ryhmän tukena näytelmän rakentamisessa. Hänen tulee vahvistaa näyttelijän persoonallisuutta lavalla. Ennen kaikkea ohjaajan on autettava ryhmää tekemään omannäköisensä näytelmä.

Siinä missä ohjaajan tulee vahvistaa näyttelijän persoonallisuutta lavalla, hänen täytyy myös olla kärsivällinen. Ohjaajan on autettava ryhmää tekemään **omannäköisensä**

näytelmä. Omat kunnianhimot on jäädytettävä. Hänen on luotettava siihen, että ryhmä tietää mitä tekee. Näyttelijöiltä tällainen tekotapa vaatii riskinottoa ja rohkeutta astua lavalle ilman käsikirjoitusta ja kuiskaajan tukea. (Hohenthal-Antin 2006, 76-77; Mäkitalo-Tulokas 2008.)

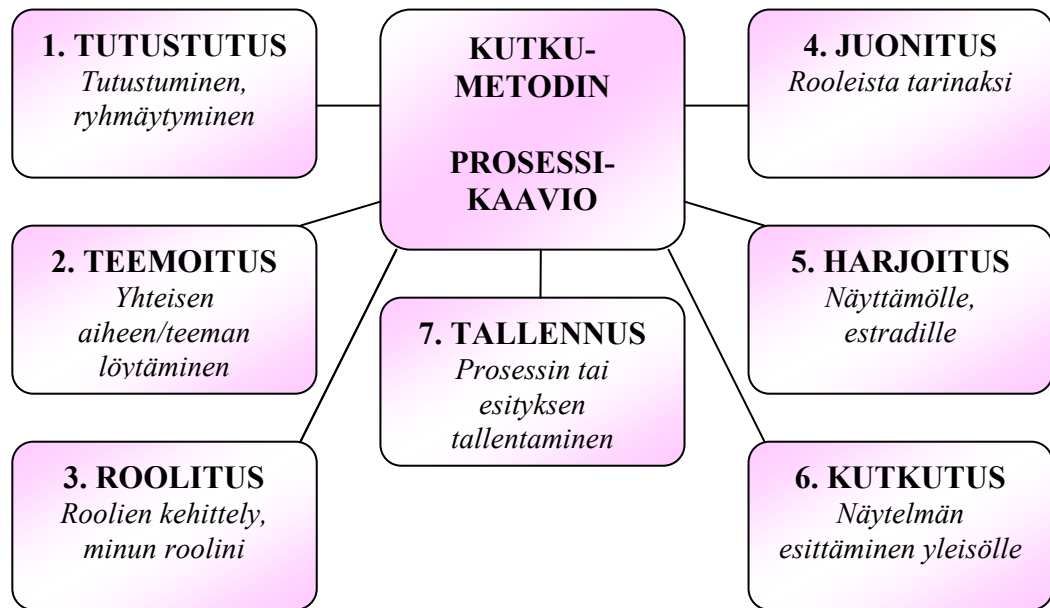
KUVIO 3. Ohjaajan eettiset valinnat. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 29)

Yleisö on se, joka lopulta arvioi prosessin onnistumisen. Niin kuin Kutku-metodia toteutettaessa, myös katsojat otetaan vastaan omina itsenään.

KUVIO 4. Yleisön eettiset valinnat. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 29)

Kutku-metodin prosessia, eli sitä miten kaikki syntyy alusta loppuun asti, voidaan kuvata oheisella kaaviolla:

KUVIO 5. Kutku-metodin prosessikaavio. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 30)

Kutku-metodia on helppo soveltaa muuhunkin kuin senioriteatteriin, ja vuosien ajan sitä on viety laajalti eri tahoille. Esimerkiksi luvussa 3.1.1 kuvailemissani yhteiskutkusprojekteissa hyödynnettiin Kutku-metodia. Siinä, toisin kuin ”normaalissa” Kutkutuksen näytelmäntekoprosessissa tutustuminen kanssänäyttelijöilleen on tärkeä osa prosessia (sillä ellei uusia jäseniä ole liittynyt ryhmään he tuntevat jo toisensa) ja toinen vaihe, teeman löytäminen, on luonnollisesti sitä vaikeampi mitä huonommin kanssänäyttelijät tuntee.

Roolit syntyvät joko näyttelijöiden omista toiveista tai ohjaajan ideoista. Rooleista kootaan yhdessä tarinaa yhtenäiseksi paketiksi. Varsinainen *kutkutus* tapahtuu esitystilanteessa, kun ahkeran työn tulos päästään esittämään ja yleisöä päästään ikään kuin *kutkuttelemaan*. Näytelmät tallennetaan aina vähintään digikameralla, mutta usein jokaisesta näytelmästä tehdään myös videotallenne.

2.5 Myrsky-hanke

Myrsky on Suomen Kulttuurirahaston valtakunnallinen suurhanke vuosina 2008 – 2011. Siihen voivat osallistua 13-17-vuotiaat nuoret, mutta erityistä huomiota

kiinnitetään niin sanottuihin katve-nuoriin, eli nuoriin, joiden ote elämästä on irtoamassa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa nuoria, joilla on tai joiden lähipiirissä on päihde- tai mielenterveysongelmia, väkivaltaisuutta tai rikollisuutta. Myrskyn avulla tarjotaan nuorille mielekästä toimintaa ja uutta sisältöä elämään kulttuurin ja taiteen avulla. (Myrsky.info 2009.)

Myrskyn tavoitteena on kulttuurin ja taiteen avulla vaikuttaa merkittävästi nuorten hyvinvointiin ja heidän sosiaaliseen ja henkiseen kehitykseensä. Tavoitteena on antaa nuorille rohkaisevia esimerkkejä, konkreettista tekemistä ja sitä kautta luoda onnistumisen kokemuksia. (Myrsky.info 2009.)

Kutkutus osallistuu syksyllä 2009 yhdessä Mikkelin peruskoulujen yläasteitten ja Mannerheimin lastensuojeluliitto Etelä-Savon kanssa *Matka erilaisuuteen* –myrskyhankkeeseen. Matka erilaisuuteen –hanke koostuu kuudesta erillisestä alaprojektista, ja sitä hallinnoi Etelä-Savon taidetoimikunta. Projektit pitävät sisällään kuuden eri tahon henkilökohtaiset kokoontumiset, harjoitukset ja lopulta jokaisen omat esitykselliset produktiot. Produktiot kootaan viimein vuonna 2011 yhdeksi isoksi *myrskyäväksi* kokonaisuudeksi. Matkan tarkoituksena on oppia ymmärtämään ihmistä ilmaisevana kokonaisuutena, yhteisöllisenä olentona jossa jokainen erillinen yksilö on ainutkertainen ja arvokas itsessään ja kokonaisuuden kannalta sen olemassaolon edellytys. (Teatteriyhdistys Kutkutus ry 2009b.)

Teatteriryhmä Kutkutus harjoittelee syksyn ajan Mikkelin päiväkeskuksessa, ja pitää yhteiskutkutus-leirin yläasteikäisten kanssa Pieksämäellä. Harjoitusten tuottua tulosta ja näytelmän ollessa valmis sitä esitetään muille yläasteikäisille ja muille halukkaille. (Teatteriyhdistys Kutkutus ry 2009b.)

3 RINSESSOJA JA PASKAISIA HOUSUJA

Kutkutus on liki viidentoista vuoden pituisen taipaleensa aikana tuottanut lähes parikymmentä näytelmää ja sketsit päälle. Yhteistyö muiden tahojen kanssa on ollut rikkasta. Kutku-metodin soveltaminen yhdessä muiden kanssa on ollut toimivaa ja antoista. Tämä vanhusryhmä ei syrjäydy yhteiskunnasta.

3.1 Satoja esityksiä, tuhansia katsojia

Teatteriryhmä Kutkutuksen (silloisen Päiväkeskuksen Näytelmäryhmän) ensimmäinen näytelmä, *Kyläkauppa*, sai ensi-iltansa 14.12.1995 (Mäkitalo-Tulokas 2009c). Saatuaan suuren suosion päiväkeskuksen asiakkaitten parissa näytelmäryhmä päätti seuraavan vuoden aikana tuoda ensi-iltaan kaksi näytelmää: *Rysän* ja *Halsterin*. Näiden jälkeen tuotanto on ollut tasaista.

KUVA 1. Posliinipottaa ostamassa. Kuva ensimmäisestä näytelmästä *Kyläkauppa*. (Mäkitalo-Tulokas 2009c)

Useat Kutkutuksen näytelmät, kuten *Seuraava Potilas* ja *Aittaromantiikkaa* ovat muodostuneet kestoosiokeiksi. Seuraavaa Potilasta esitettiin vuonna 1998 – 2006 usein eri kokoonpanoin. Näytelmän aihe oli otettu rohkeasti, mutta karrikoiden, omasta elämästä. Estradilla valitettiin näytelmän aikana muun muassa kännykkämaniaa, valeraskautta, veltoa paksusuolta, hivenainehulluutta sekä valikoivaa kuuloa. Näytelmä nousi niinkin suosituksi, että sitä päästiin esittämään maaherrallekin. (Hohenthal-Antin 2001, 107; 2006, 95.) Tämän hetken repertuaarissa näytelmä ei enää ole.

Tärkeää näytelmissä kuten *Seuraava Potilas* ja *Aittaromantiikkaa* on niiden mahdollinen vaihtelevuus. Uusia rooleja on helppo keksiä, ja rooleja voi myös vaihtaa keskenään. Aittaromantiikan tärkein rooli ei tosin liene vaihdettavissa. *Ahtin*

”paskaiset” housut on pakko pestä joka näytelmässä. Mutta koska Ahtin roolihahmolla ei ole rahaa, on hänen pesupalkaksi lurautettava laulu. Tämä laulu on *Jaakko Tepon Hilma ja Onni*.

*...Kynsilakkaa oot sä lyönyt näppiin, aettas oven laetat säppiin
Vällyn väliin painut kanssa, Onni Laukkasen
Kumiteräs aetan rappuun nojaa, tuskissain minä kaevan ojaa
Laukkanen ja syksy saa, mutta minä en...(Ahti, 62.)*

Erilaiset sketsit ja monivivahteiset näytelmät ovat olleet näyttelijöillensä seikkailu. *Ilmari*, porukan ainoa todellinen ”teatterihullu”, nauttii rooleistaan kaikin puolin.

Mulla on ollut rooleja ihan ääripäästä ääripäähän. Jopa naista olen joutunut esittämään! Minulla oli korkokengät jalassa, neljäkymmenkolmen, ne löyty kirpputorilta ja sopi mulle erittäin hyvin. Mä jouduin pienen esityksen esittämään siinä tanssimalla. --- Mun suuri rooli on et mä pystyn Marilyn Monroeta esittämään Piukoissa paikoissa... sen haluaisin tehdä! (Ilmari, 65.)

Helmi on innokas runonlausuja ja päässyt lausumaan useissa näytelmissä sydämensä kyllyydestä. Yhdestä erityisestä värssystä on tullut hänen bravuurinsa. Alun perin muun muassa Pekko Käpin tulkitsema *Luurankojenkkana* tunnettu, ja sittemmin useita eri muotoja saanut jo kansanlaulun titteliä havitteleva lyriikka saa aina kuulijansa vaikuttuneeksi.

Petit kerran sä mun, sitä kestänyt en, narun hankin mä hamppuisen. Ja kun vieras sut saatteli vuoteeseen, vedin itseni hirtehen. Varo kuitenkin armahin petturi, varo vieressä vierahan. Minä haamuna saavun luoksesi, suon sulle mä suudelman. Vaan on kylmennyt huulteni hehkua helle ja vaiennut lämmin käsi. Kun unesta silmäsi aukaiset, näet vainajan vierelläsi. Ja tuuli mun luitani heiluttaa, ja mä tanssien tahtia lyön. Ja sen tahdissa hampaita kalistan, aina helmassa kuutamoyön. (Helmi, 82.)

Ennen vuotta 1999 näytelmäryhmä sai pinnistellä saadakseen yleisöön muitakin katsojia kuin päiväkeskuksen jokapäiväiset seniorit. Kaupunki ei tunnustanut Kutkutuksen olevan osa sen kulttuurista tarjontaa, eivätkä paikalliset sanomalehdet julkaisseet ohjaajan lähettämiä puffeja. Kukaan ei myöskään kirjoittanut näytelmäarvostelua lehteen ensi-illan jälkeen. (Hohenthal-Antin 2001, 15.) Kivikkoisen alun jälkeen Kutkutus alkoi pikkuhiljaa saada huomiota ympäri Suomea. Helsingin Sanomat julkaisi jutun näytelmäryhmästä Kotimaan osastollaan vuonna 2002, ja sen jälkeen Kutkutus on ollut lukuisissa medioissa tapetilla. Kutku-projektin päätösvuonna 2007 näytelmäryhmästä uutisoi yli 20 mediaa. Suuri osa näistä oli paikallismedioita, mutta mukaan mahtui myös laajalti sanomalehtiä ympäri Suomen. (Mäkitalo-Tulokas 2008.)

Seuraavassa on esitetty taulukkona Kutkutuksen näytelmät kautta aikojen, niiden esityskerrat ja yleisömäärät. Taulukko on päivitetty 21.9.2009.

Esitysvuosi	Näytelmä	Esit.	Yleisöä
1995 - 1996	Kyläkauppa	2	245
1996	Rysä	3	310
1996	Halsteri	4	770
1997	Kohtaamisia puistossa	4	462
1998 – 2006	Seuraava Potilas	50	5 498
1999 – 2000	Meijän koulu	11	1 119
2000 – 2001	Kuka varasti siemenperunat?	12	1 100
2001 – 2003	Leppäkatu 53	28	2 594
2002 – 2005	Sinut minä muistan, Hynttäntyy!	13	1 066
2003 – 2006	Laskevan auringon talo	19	1 916
2003 – 2009	Aittaromantiikkaa	34	2 956
2004 – 2007	NAIS-asiaa	4	455
2005	Vaihtakaa kanavaa!	8	786
2006 – 2008	KUTKU-sirkus	20	1 532
2007	Möttösten perhe-elämää	5	371
2007	Markkinameininkiä	5	412
2007 – 2009	Meidän mummo mesettää!	14	1 080
2001 – 2009	Sketsit yms.	93	8 769
	Yhteensä:	329	31 441

TAULUKKO 1. Tilasto näytelmistä 1995- (Mäkitalo-Tulokas 2009a)

Kutkutuksen viimeisin valmistunut näytelmä on nimeltänsä *Kätketyt äänet*, joka käsittelee ikääntyviin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, kaltoinkohtelua ja yksinäisyyden teemaa. Näytelmän ensi-ilta oli 15.6.2009. Näytelmä tilattiin Helsinkiin

Kätketyt äänet – eettisyys vanhustyössä –nimiseen seminaariin. Kyseinen 15.6.-päivämäärä oli kansainvälinen ikääntyviin kohdistuvan väkivallan vastainen kampanjapäivä. Seminaarin taustalla olivat Suomen vanhusten turvakotiyhdistys ry, Helsingin yliopisto – Palmenia, Kirkkohallitus, Sisäasiainministeriö, SuPer, Svenska pensionärförbundet r.f. ja Vanhustyön keskusliitto. (Mäkitalo-Tulokas 2009b.)

3.1.1 Yhteiskutkutus

Kutkutus etsi vuonna 2006 nuoria yhteistyökumppaniksi. Samaan aikaan Mikkelin Yhteiskoulun lukio oli alkanut elätellä toivetta löytää koulun ulkopuolinen yhteistyökumppani. Täten syntyi *Yhteiskutkutus* – nuorten ja vanhusten yhteinen teatteriryhmä. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 5.)

Kuten kerroin luvussa 2.3, Kutku-projektin tavoitteena oli muun muassa tuoda yhteen vanhoja ja nuoria teatterin keinoin. Lukiolaisilla oli *Matka erilaisuuteen* – ilmaisutaidon kurssi, jossa tarkoituksena oli tutustua erilaisiin ihmisiin – ns. avata ikkunoita ympäröivään maailmaan. Näistä lähtökohdista syntyi ryhmien henkilökohtaiset ja yhteiset tavoitteet. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 5.)

Yhteiskutkutus-produktioita syntyi kaksi. Ensimmäisessä tuotoksessa oli mukana 14 nuorta ja 7 senioria. Ryhmä kokoontui kerran viikossa 14 viikon ajan. Ryhmän ohjaajana toimi Yhteiskoulun lukion ilmaisuaineiden lehtori Kati Kinnunen. Kutku-projektin rooli oli konsultoida ohjaajaa Kutku-metodin käytössä. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 5.)

Ryhmää ohjattiin viikkojen aikana Kutku-metodin prosessin mukaisesti. Tuloksena syntyi *Sex & Bus & Rock'n Roll* –komedia. Improvisaatiopohjalta syntynyt näytelmä kertoi tarinan abiturienttiporukan ja eläkeläis seurueen yhteisestä bussimatkasta laivaristeilylle.

KUVA 2. Gigolo ja ”tytöt”. (Amusa Kulttuuritori 2009a)

Näytelmä esitettiin keväällä 2006 kolme kertaa. Näytelmästä muotoutui lisäksi Dragshow-sketsi, joka nähtiin muun muassa seuraavana syksynä Kampus-festareilla Mikkelin satamassa. Esitykset keräsivät kaiken kaikkiaan yleisöä lähes 700. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 5-6.)

Toinen produktio, *Matluuna*, toteutettiin syksyn 2006 ja kevään 2007 aikana. Matluuna oli tragikoominen tarina kummituksesta, jonka sielu ei pääse vapauteen. Perustyöskentelyn lisäksi ryhmä kokoontui harjoitusvaiheessa syksyllä 2006 Ikäkutina-ilmaisuleirille. Matluuna esitettiin kolme kertaa ja sai noin 300 katsojaa. (Mäkitalo Tulokas 2008, 7.)

Projektina Yhteiskutkus oli Sari Mäkitalo-Tulokkaan mukaan onnistunut. Ilmaisuleirillä harjoituksia kuvannut Kutkutuksen luottovalokuvaaja Seija Ikonen kuvasi nuorten ja vanhojen yhteistyötä seuraavasti:

Tarkkaillessani ihmisiä kuvaamista varten oli hienoa nähdä ilo ikäihmisten silmissä ja nuorten hämmennys huomatessaan, että vanhatkin ovat ihan eläviä ja tuntevia olentoja kaikkine metkuineen.

Hyväksynnästä ja turvallisuuden tunteesta kertoo myös erään vanhuksen kommentti:

Ei tiellä tarvi pingottoo, eikä kukkaan sano, että sinäkin vanha akka!

3.1.2 Wanhan ajan iltamat

Wanhan ajan iltamat järjestettiin yhdessä Kutku-projektin ja Ristiinan seudun vanhustentuki ry:n kanssa kesällä 2006 ja kesällä 2007. Asumis-, hoiva- ja huolenpitopalveluita ikääntyneille ja erityisryhmille tarjoava vanhustentukiyhdistys halusi tuottaa kahdet iltamat Ristiinan Metsälinnassa yhdessä oman yhteisön ja Kutkutuksen voimin. Tätä kautta haluttiin vahvistaa yhteisöllisyyttä ja kokeilla Kutku-metodin soveltuvuutta tapahtuman järjestämisessä ja yhteisöllisyyden tukijana. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 18.)

Wanhan ajan iltamien suunnittelupalaveriinkin osallistuivat Ristiinan seudun vanhustentuki ry:n piirissä asuvat asiakkaat, henkilökunta ja Kutku-projekti. Ensimmäisiin iltamiin kutsuttiin omaiset ja yhteistyökumppanit, mutta seuraavat järjestettiin yleisenä tapahtumana, jota markkinoitiin paikallisessa lehdessä. Iltamissa oli kumpanakin vuonna osallistujia yli sata. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 18-19.)

Iltamien arviointiin osallistuivat sekä henkilökunta että asukkaat. Arvioinnissa tuli ilmi, että toiminta selkeästi tuki jo olemassa olevaa yhteisöllisyyttä ja vahvisti sitä, sekä kohotti ilmapiiriä yleensä. Iltamien järjestäminen merkitsi asukkaille omanarvontunnon nousua osallisuuden kautta. Alusta asti oltiin pidetty tärkeänä, että jokainen osallistuja ja toimija on tärkeä. Jokainen oli mukana omien voimavarojen mukaan ja pelkkä ”hengessä mukana oleminen” riittää. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 18-19.)

Asukkaiden omaisilta saatu palaute oli erittäin positiivista. He olivat iloisia siitä, että heidän läheistensä hoitoyksikössä eletään ”rikasta elämää”. Iltamissa omaiset, yhteistyökumppanit sekä henkilökunta tapasivat toisensa luontevasti miellyttävässä ympäristössä. Sari Mäkitalo-Tulokas toteaaakin, että: ”Kun näkee, että läheinen nauttii ja hymyilee ja saa osallistua, niin se tuottaa hyvää mieltä kaikille.” (Mäkitalo-Tulokas 2008, 19.)

3.1.3 Monikulttuurista voimaa

Mikkelin ammattikorkeakoululla oli vuonna 2006 Yhdessä ja yhteistyössä –hanke, jonka loppuseminaariin toivottiin teatteriryhmä Kutkutuksen esitystä suvaitsevaisuusteemalla. Ryhmä otti yhteyttä mikkeliiläiseen Monikulttuurikeskus Mimosaan, jonka kautta löytyi mieluisa yhteistyökumppani: eteläsudanilainen tanssiryhmä.

Eteläsudanilainen tanssiryhmä on Mikkelissä asuvien dinka-heimoon kuuluvien sudanilaisten muodostama ryhmä, joka haluaa toiminnallaan tuoda esiin dinkojen kulttuuria ja perinteitä. Dinkoilla ei ole kirjoitettua kieltä, joten laulut ja tanssit toimivat kulttuuriperinnän ja muistitiedon eteenpäin siirtämisessä. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 26.)

Yhteiseksi esittämisen välineeksi valittiin tanssi. Ryhmät päättivät yhdessä, että esittäisivät sekä perinteistä sudanilaista, että perinteistä suomalaista tanssia. Esityksen ”juju” olisi se, että molempien ryhmien tulee tanssia myös toistensa tansseja. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 27.)

KUVA 3. Kulttuurit kohtaavat. (Amusa Kulttuuritori 2009b)

Produktion tavoitteeksi määräytyi sekä osallistujien että katsojien ennakkoluulojen karsiminen kulttuurien välillä. Sen lisäksi haluttiin lisätä maahanmuuttajien osallisuutta ja vuorovaikutusta paikallisen yhteisön jäsenenä. (Mäkitalo-Tulokas 2008, 27.)

Kahden kulttuurin kohtaaminen tanssin merkeissä sujui kiitettävästi. Teatteriryhmän naiset olivat yllättyneitä tummaihoisten miesten ystävällisestä ja vanhempaa ihmistä kunnioittavasta käytöksestä. Jos ennakkoluuloja oli, ne karisivat alkumetreillä. Teatteriryhmän ohjaaja Sari Mäkitalo-Tulokas (2008, 27) kuvaa projektia seuraavasti:

Väitän, että tämä pieni kokeilu sai aikaan paljon suvaitsevaisuutta ja maailmankuva ainakin kutkutuslaisten elämässä laajeni monella tapaa. Kutkutus sai samalla uusia ystäviä ja päinvastoin.

Mäkitalo-Tulokas kertoo, että näytelmäryhmän ”tytöt” tuntuivat piristyneen kovasti kokemuksen jälkeen ja kommentit olivat hyvin vitsikkäitä. Eräs naisseniori oli todennutkin seuraavasti:

Ai, ai, jos olisin nuorempi...ku sitä harvoin saa enää näin komeitten poikien kanssa tanssata!

3.2 Möttösten perhe-elämää

Möttösten perhe-elämää –näytelmä valmistui vuonna 2007 ja sitä esitettiin viiden esityksen verran. Näytelmä kertoo Möttösen pariskunnan päivästä. Seuraavassa kuvailen näytelmän kulun.

Jalmari ja Elviira Möttönen istuvat aamiaispöydässä. Elviira Möttönen on allapäin, ja miehen vähän kivistellessä kertookin, ettei kestä asua kaupungissa! Jalmari miettii hetken asiaa, ja toteaa, että voivathan he vanhalle kotitalalleen maalle muuttaa, ainakin kesäksi. Elviira riemastuu ja hyppii vallan ilosta. Hän haluaa ottaa kesäkanoja ja porsaan.

Ovikello soi. Naapurin rouva haluaa tulla esittäytymään talon uusille asukkaille. Elviira ja naapuri sopivat, että he kahvittelevat myöhemmin päivällä.

Naapurin rouvan lähdettyä ovi käy uudestaan. Möttösten poika Kalervo on tullut Ruotsista ja päättänyt pistäytyä vierailulle! Hän kertoo ostaneensa Volvon. Mutta rahaa hän silti tarvitsisi lainaan. 100 euroa. Lupaa maksaa seuraavasta tilistä. Vaan

isä-Jalmari siihen huomauttamaan, että eikös poika saanut juuri lopputilin. ”Niinhän siinä pääsi käymään”, poika tunnustaa. Hän on kuitenkin hakenut uusia töitä. Hän aikoo laulajaksi! Mutta yöpaikankin hän tarvitsisi. Jos yhdeksi yöksi vain. Isä ja äiti Möttöselä tämä käy. Poika lähtee hakemaan tavaroitansa.

Samalla kun Jalmari ja Elviira päivittelevät poikansa työttömyyttä ja rahattomuutta, vanhat ystävät Tuomas ja Kalervo törmäävät toisiinsa kadulla. Päivitettyään kuulumisensa, Tuomaksen naistuttava liittyy seuraan. Nainen paljastuu Möttösten naapuriksi Ella Ahlgreniksi. Hän on Tuomaksen sanojen mukaan talon taiteilija. Nainen kertookin asuneensa Pariisissa, ja kertoo taiteilijaurastaan muun muassa Punaisessa Myllyssä. Elämä Pariisissa oli rankkaa kun yöt meni töissä ja päivät nukkuessa. Hetken urastaan tarinoituaan hän jatkaa matkaansa ja jättää pojat kaksin.

Kalervo kysyy Tuomakselta, josko Tuomas tietäisi mitään työpaikkaa. Kalervo kertoo kaveristaan, joka on etsinyt työmiehiä. Kaveri on kuitenkin tiukka, ja ”antaa helposti kalossin kuvan”.

Möttösten asunnossa soi jälleen ovikello. Ovella on Elvi Salokannel Utelugallupista. Hän haluaa esittää muutaman kysymyksen. Haastattelija haluaa tietää kokeeko pariskunta, että Mikkelissä on tarpeeksi kauppoja. Lisäksi hän kysyy, ovatko he tyytyväisiä Ensineuvon toimintaan tai Mikkelipuistoon. Haastattelija jatkaa kysymysten listaa. Aikovatko he hankkia taulutelevisiota, nettiyhteyttä tai digiboksia? Jalmari ilmoittaa, että kyllä heillä ”poksi” on. Mikä heidän horoskooppimerkkinsä ja ovatko he kevät- kesä vai syksyihmisiä? Jalmariin mukaan ihminen tarvitsee sekä kevättä, kesää että syksyä. Viimeiseksi hän haluaa tietää, tietääkö pariskunta kuinka paljon Mikkelin kaupungilla on velkaa ihmistä kohden. Elviira tietää, että se on kolmesta neljään tuhanteen euroon. Haastattelija kiittää vastauksista ja poistuu.

Ulkosalla nainen kantaa kukkia ja laulaa. Hän tapaa taiteilija Ella Ahlgrenin, ja kertoo olevansa ”Möttösten satakieli”, Kaarina Möttönen. Hän etsii isänsä ja äitinsä uutta asuntoa. Ella kertoo asuvansa Möttösten naapurissa. Kaarina kertoo tarinaa siitä, kuinka hänen isänsä aikoinaan laittoi hänet matkaan ja käski mennä etsimään miehen itselleen. Vaan Kaarina ei ole miestä löytänyt, ja ei tiedä uskaltaako kertoa isälleen siitä. Ella sanoo, että Kaarinan olisi pitänyt tulla Pariisista miestä etsimään.

”Sieltä sinäkin olisit heti saanut aviomiehen!” Ella päättää opastaa Kaarinan isä ja äiti Möttösen asunnolle.

Aiemmin ovella käynyt naapurin rouva saapuu kahvittelemaan Elviiran kanssa. He keskustelevat perheistään. Naapurin rouvalla on lapsenlapsia, mutta Elviiralle niitä ei ole siunaantunut. Naapurin rouva kertoo asuneensa kerrostalossa jo kymmenisen vuotta. Hän ehdottaa, että he lähtisivät Elviiran kanssa joku päivä käymässä päiväkeskuksessa. Siellä pääsee tekemään esimerkiksi käsitöitä. Kenkävero on kuulemma myös oiva vierailupaikka.

Ovikello keskeyttää rouvien kahittelun. Ovesta käy naapurin Alma, joka kysyy onko Möttösellä sähköjä, kun häneltä on sähköt pois eikä televisio näy. Elviira toteaa, että heillä on sähköt mutta TV ei toimi koska heillä ole sellaista boksia. Alma miettii että mikä poksi? Tarvitseeko sellaisenkin nykyään? Hänen olisi tarkistettava lottonumerot. Jalmari tulee rouvien luo keittiöön ja sanoo, että hän voi kertoa lottorivin sanomalehdestä. 5, 7, 9... Alma on täpinöissään. Hänellä on neljä ja lisänumero oikein! Elviira toteaa, että nyt naapuri voi ostaa vaikka sen poksin!

Naapuri poistuu, mutta ovesta tulee saman tien sisään Kaarina, Jalmarin ja Elviiran tytär. Isä kysyy heti tyttäreltään, että joko tämä on löytänyt miehen. Ei ole löytänyt. On yrittänyt isä Jalmarin kaltaista etsiä, mutta kun ”ne on kaikki sellasia renttuja!” Isä uskoo, ettei tytär löydä tätä menoa koskaan miestä. ”On varmaan lähdeittävä liiteriin ja puupötkkelöstä mies tehtävä.” Isä päivittelee, että kylläpä on elämä, kun poika tulee taskut tyhjänä kotiin ja tytär on vanhapiika. Kaarina päättää jäädä äitinsä ja isänsä luo yöksi.

Elviira kysyy Jalmarilta, että muistaako mies, kun lapset lähtivät maailmalle ja hänelle tuli suru. No nyt kun lapset ovat tulleet takaisin, niin on suru taas. Pariskunta toteaa päivän olleen pitkä, ja he päättävät ”lähteä makkoomaan”. (Teatteriryhmä Kutkutus 2007.)

4 NARRATIIVINEN TUTKIMUS ELÄMÄNTARINOIDEN TUKENA

Kutkutuslaisten tarinoita pohdittaessa voi kääntyä narratiivisen tutkimuksen puoleen. Tämä *kertomusten tutkimus* on Kutkutusta syvimmillään; onhan kyse kertomuksista ja niiden paikasta ihmisten elämässä.

Kertomusten, eli tarinoiden, elämäkertojen, juttujen, anekdoottien ja muistelmien, tutkimus on yleistynyt parin vuosikymmen aikana niin yhteiskuntatieteissä, kasvatustieteissä, psykologiassa kuin terveyden ja sairauksien tutkimuksessa. (Hyvärinen 2006.)

Gordon Pradl (1984) on sanonut, että ilman tarinoita kokemuksemme olisivat pelkkiä määrittämättömiä tunteita, satunnaisia tapahtumia jonossa. Tarinat ovat kollektiivisen, eli yhteisöllisen, viisautemme pankki sosiaalisesta ja kulttuurisesta käyttäytymisestä. Niiden avulla teemme kokemuksistamme konkretiaa.

Kutkutuksen näyttelijät pitivät haastatteluissa tärkeänä sitä, että heidät ymmärrettäisiin muunakin kuin teatterin lavalla keikkuvana mummona. Menneisyys, muistot ja ajan kultaamat tarinat olivat se mitä he edustivat, ja näitä kertomuksia he halusivat jakaa kanssani. Näitä tarinoita he toivoivat myös lavalla pystyvänsä esittämään. Sen lisäksi he halusivat lavalla toteutettavan lapsuuden unelmat. Evakossa leikityt prinsessaleikit haluttiin tehdä vielä kerran todeksi. Nämä muistot, tarinat, kertomukset, haluttiin jakaa kaikkien kanssa.

Vilma Hänninen kertoo väitöskirjassaan (1999, 30), että tarinallisuuden ulottuvuuksille, sisäiselle tarinalle, elävän elämän draamalle ja kertomukselle on yhteistä tarinallinen merkitysrakenne. Niillä on kuitenkin myös piirteitä, jotka tekevät niistä toisistaan eroavia.

Sisäinen tarina on hypoteettinen kokemuksen organisoija, jota voidaan jäljittää erilaisista kielellisistä ja muista ilmauksista. Kun sisäistä tarinaa tutkitaan kertomusten avulla, lopullinen tarkoitus ei ole suinkaan tarkastella kertomusta sosiaalisena tuotteena vaan sen taustalla olevaa *mielen sisäistä prosessia*. Kertomusten kautta voidaan ymmärtää ja hallita menneisyyttä. Ihmisten identiteetit rakentuvat suurelta osin kertomuksina. Sisäisen tarinan avulla ihminen määrittelee identiteettinsä lisäksi arvojaan, tavoitteitaan ja asemaansa suhteessa muihin ihmisiin. Ihmisen sisäinen tarina

saa uusia piirteitä tai jopa muuttuu, kun ihminen joutuu elämässään uusien tai erilaisten tilanteiden eteen. (Hänninen 1999, 31.)

Sisäinen tarinan voidaan siis sanoa ohjaavan ihmisen toimintaa *elävän elämän draamassa*. Draama on tässä ja nyt tapahtuva toiminnallinen prosessi, jossa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisessä tarinassa muodostamiaan projekteja. Draamassa henkilö on vain yksi toimija muiden joukossa, ja sen tapahtumia ohjaavat ”päähenkilön” intentioiden ohella muiden toimijoiden teot, sattumat, vastoinkäymiset ja toimijan omat impulssit. Draamassa toteutuva prosessi on todellinen ja siten yhtenäinen: vain yksi useista mahdollisuuksista toteutuu. Draamassa toteutuvalla toiminnalla on seurauksia, jotka puolestaan muuttavat tilanteen toimintaehtoja ja täten muuttavat myös sisäistä tarinaa. (Hänninen 2003, 22.)

Kertomus käsitteenä viittaa tässä yhteydessä ihmisen itsestään toisille kertomaan tarinaan (Hänninen 2003, 22). Tämä voidaan Kutkutus tilanteessa ymmärtää joko sinä tarinana, jonka he ovat minulle haastatteluissa kertoneet, tai tarinana, jonka he lavalla esittävät. Hännisen mukaan kertomuksen luonteenomainen aikamuoto on imperfekti, eli tyypillisimmin kertomus esittää tapahtumia, jotka ovat jo toteutuneet. Kerronnassa on mahdollista luoda tapahtuneesta yhä uusia tulkintoja. Kertomalla tarinaansa ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa kokemuksiaan, saada jäsenyksilleen sosiaalista vahvistusta sekä reflektoida kokemustaan. Kertomus siirtyy lopulta sosiaalisen tarinavarastoon kuulijoiden resurssiksi. Sitä he voivat käyttää hyväksi oman elämänsä tulkitsemisessa. (Hänninen 2003, 22.)

Helmi kertoi haastattelussa, että hän yleensä näyttelee rooleja, jotka hän jo ennestään tuntee:

Ei paljoa tartte opiskella kun se kertoo omasta elämästään...Et tuski se ois noin helppoo jos pitäis kirjasta lukkee. (Helmi, 82.)

Hänelle, ja lukuisille muille Kutkutus näyttelijöille, todellisuudesta on ikään kuin tullut harrastus. Ne asiat, mitkä he ovat joskus kokeneet, versoavat nyt erilaisina kertomuksina teatterin lavalta. Syntyy eräänlainen kiertokulku. Näyttelijä esittää lavalla kertomuksen, jonka vastaanottaa yleisö. Yleisön reaktio saattaa olla erilainen

kuin näyttelijä on ajatellut, joten elävän elämän draama vaihtaa kulkusuuntaansa. Tällöin sisäinen tarina saattaa myös muuttua, kun mielen sisäinen prosessi jatkaa raksuttamistaan. Esittämäni teoria on kuitenkin vain hypoteettinen mahdollisuus. Uskon, että jokaisen näyttelijän sisäinen tarina on henkilökohtainen kokemus. Senioreita haastatellessani löysin heistä toki yhteneväisyyksiä, mutta samalla ymmärsin, kuinka eri tavoin he käsittävät asioita. Jälleen kerran pääsee toteamaan, että vanhuksetkaan ei ole samasta puusta veistettyjä, vaikka sairaita ja huonokuuloisia suuri osa saattaisikin olla. Kertomusten takana on aina yksilö.

5 HAASTATTELUT

Tämän opinnäytetyön tärkein elementti on Kutkutusnäyttelijöille tekemäni haastattelut. Tässä luvussa kerron haastatteluprosessista ja niiden tarinoiden tärkeydestä, joita seniorit minulle kertoivat.

5.1 Kun opiskelijasta tuli tutkija

Työharjoitteluni Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus ry:ssä alkoi toukokuun lopulla 2007. Minulla ei ollut kovinkaan paljon aiempaa kokemusta ikäihmisistä, sillä minulla oli vain yksi isovanhempi elossa. Pystyin siis vain nojautumaan kuluneisiin stereotypioihin ilkeistä mummonkääköistä tai dementoituneista papoista. Todellisuus hämmensi minut. Ketä nämä ihanat, sosiaaliset, mieleltään vilkkaat ja viriilit, mutta naamaltaan ryppyiset ihmiset ovat? Minähän rakastan heitä!

Minun oli tarkoitus työharjoitteluni aikana haastatella kaikki näyttelijät läpi eräänlaista Kutkutusnäyttelijöiden elämäkertaa varten. Jokaisesta näyttelijästä tulisi kirjaan oma osionsa, jossa kerrottaisiin heidän taustojaan ja motiivinsa näyttelijänuralle lähtemiseen.

Kirjan kirjoittaminen laitettiin lopulta jäihin syystä tai toisesta. Sen sijaan minulle jäi käteen kymmenisen henkilöhaastattelua, joista kaikista paistoi läpi yksi teema: edes kerran viikossa saa pitää hauskaa.

Aloittaessani haastattelut en aina tiennyt kuka istuisi pöydän toiseen päähän. En halunnut kysyä teatteriryhmän ohjaajalta Sari Mäkitalo-Tulokkaalta turhan paljon

triviaa seniorinäyttelijöistä, koska halusin luoda aidon kuvan heistä haastatteluissa, enkä kaivannut turhia ennakkoluuloja. Haastattelin siis kesän 2007 aikana kymmenisen Kutkutuksen näyttelijää. Tapasin heidät milloin torikahvilassa, milloin heidän kotonaan tai kesämökkillään. Annoin näyttelijöiden valita haastattelupaikan, sillä halusin luoda välillemme alusta asti mukavan ja luonnollisen tunnelman.

Mäkitalo-Tulokas oli aiemmin ohjeistanut minua ottamaan jokaisen näyttelijän omanlaisena persoonanaan. En saisi harhautua kuvitelmiin herttaisista mummoista ja leppoisista papoista. Hyvin pian haastattelujen alettua kiitin mielessäni Mäkitalo-Tulokasta neuvosta, koska roolien takaa paljastui yllättävämpiä elämäntarinoita kuin olisin koskaan osannut odottaa.

Haastattelemiini näyttelijät olivat iältään 60-80-vuotiaita. Jokainen heistä vaikutti ikäistään nuoremmalta. Ajatus ei välttämättä enää kulkenut aktiivisen alakoululaisen tavoin, mutta rauhallisuuden mielsin vain harkitsevaisuudeksi. Kaikki näyttelijät olivat Savo-Karjala-akselilta, mutta he olivat eläneet hyvin erilaiset elämät. Yhdellä sota eli mielessä vielä tänäkin päivänä, toinen ei vanhoja muistellut. Edes suhtautuminen teatteriin ei ollut laisinkaan samanlainen kaikilla, vaikka näyttelijöitä nykyisin olivatkin. Kymmeneen näyttelijään mahtui niin ”teatterihullu” kuin ”ujopiimäkin”.

Aloin haastattelut pyytämällä näyttelijää kertomaan mistä hän on kotoisin ja millaisesta perheestä hän on lähtenyt maailmalle. Pian sen jälkeen siirryimme puhumaan harrastuksista ja sitä kautta päädyimme Kutkutuksen tuomiin tunnelmiin. Kaikki näyttelijät kokivat tämänhetkisen ”uransa” mieleiseksi. Kutkutus-muistoja oli jokaisella vähintään yhden romaanin verran.

Joillekin näyttelijöille riitti tarinansa kertomiseen parikymmentä minuuttia, mutta jotkut puhuivat ilot ja surut kahdessa tunnissa. Haastattelutilanteiden, ihmisten ja tarinoiden erilaisuudesta huolimatta kaikilla tuntui nousevan yksi vallitseva piirre esiin: he eivät halunneet olla yksin. Kaikki pitivät Kutkutusta yksinäisyydestä pelastavana voimana.

5.2 Metodien valikoituminen

Pidin alusta asti tärkeänä, että saisin vanhusten äänet kuuluviin. Tunnen teatteriryhmän ohjaajan Sari Mäkitalo-Tulokkaan, jolta olisin saanut tarinoita menneistä ja varmasti tulevastakin, hän on nähnyt ja kuullut viimeisen 15 vuoden aikana kaiken, mutta halusin mennä tiedon alkulähteille. Halusin luoda yhteyden minun ja opinnäytetyöni kohteen välille. Halusin antaa tarinoille hengen.

Minulle luonnollinen valinta oli teemahaastattelu. Haastattelun tallentamiseen käytin digitaalista ääninauhuria, josta pystyin siirtämään tiedostot myöhemmin tietokoneelle litteroitavaksi. Minulla oli haastatteluissa mukana myös vihko, johon kirjasin tärkeimpiä kohtia haastattelun kulusta. Vihko auttoi minua myöhemmin purkaessani ääninauhoja. Tiesin suurin piirtein minkä minuutin kohdalla sanottiin mitäkään asioita.

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 35) esittävät argumentteja puolesta ja vastaan haastattelun käyttämisestä tiedonkeruumetodina. Haastattelun eduista nostaisin tärkeimpänä esiin sen, että ihminen on nähtävä tutkimustilanteessa subjektina. Haastateltavan on annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita siinä määrin kun hän haluaa. Haastateltava on tutkimuksessa *merkityksiä* luova ja *aktiivinen* osapuoli.

Toinen haastattelun etu, jota pidän tärkeänä, on mahdollisuus syventää saatavia tietoja. Kuten aiemmin mainitsin, minulla oli niin sanottu kävelevä tietopankki käytettävissäni. Mutta pieniltäkin vaikuttavilta asioilla on merkitystä, kuten sillä, hymyileekö ihminen tarinaa kertoessaan. Ei-kielliset vihjeet auttavat ymmärtämään vastauksia ja merkityksiä, kuten Hirsjärvi ja Hurme toteavat (2000, 34). On oletettavaa, että esimerkiksi leskeksi tuleminen koetaan surullisena asiana. Mutta ihmiset käsittelevät asian eri tavoin. Kun joku jo saattaa etsiä uutta elämäkumppania, toinen on vielä kiinni menneessä. Siksi silmiin katsominen ja jopa vain saman ilman hengittäminen tuo haastattelullekin uuden elämän.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 35) mukaan tutkijat ovat eri mieltä siitä, pitäisikö arkoja aiheita käsitellä vain kyselylomakkein. Minäkin harkitsin kyselylomakkeita, mutta vain täydentämään jo saamiani tietoja. Lähdin haastatteluihin hakemaan tietoa vanhusten näyttelijänurista, en suinkaan yksityiselämästä. Se, että minulla lopulta oli laajalti materiaalia haastateltavien henkilökohtaisesta elämästä, oli minulle tietynlainen yllätys. Saamani tiedot eivät välttämättä olleet arkaluontoisimmasta

päästä, vaikka henkilökohtaisia asioita olivatkin. Mutta jos olisin kyselylomakkein alun perin lähtenyt tiedonkeruuta tekemään, ei tätäkään työtä olisi koskaan syntynyt.

Teemahaastattelun periaate on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, kuten tässä tapauksessa esimerkiksi näyttelemisen ja Kutkutus. Täten haastattelijä ikään kuin vapautuu tutkijan roolista ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon myös sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Haastattelutapani ja aihe ovat hyvin lähellä *elämäkertatutkimusta*. Elämäkertatutkimuksessa elämäntarinat nähdään nimittäin erilaisina narratiiveina eli kertomuksina (vrt. luvut 4 ja 5.5). Perusajatuksena tässä tutkimuksessa on, että elämäntarinan avulla kertoja tarkastelee elämäänsä omasta näkökulmastaan ja selvittää suhdettaan siihen. Samalla kertoja pystyy jäsentämään tämänhetkistä elämäänsä. Seurauksena voi olla jopa oman toiminnan uudelleen suuntautuminen. Elämäkerroissa ”tuotetaan yksittäisiä kokemuksellisia tapahtumia” ja ne pyritään tekemään esimerkiksi haastattelun avulla sosiaalisesti ymmärrettäviksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 161.)

Omaelämäkertatutkimusta lähellä on niin sanottu *muistelutyö* (vrt. luku 5.5). Siinä keskitytään johonkin elämän episodiin eli tiettyyn yksittäiseen tapahtumaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 162.)

5.3 Kysymysten valikoituminen

Mietin ennen haastatteluja kysymyksiä, mitkä haluaisin senioreille esittää. Minulla oli jonkin verran kokemusta toimittajan työstä ja haastattelemisesta, mutta koin alkuvalmistelut hankalaksi. Minulla oli suuri tavoite päästä ihmisten sisälle, ja imeä heistä kaikki irti, mutta pelkäsin särkeväni vanhan kuoren liian uteliailla kysymyksillä, enkä tiennyt, missä menee terveen kiinnostuksen ja tungettelevuuden raja. Mietin mikä menee savolaisuuden, vanhan höperryden tai toisaalta nuoren kokemattomuuden piikkiin. Siispä pysyin turvallisilla vesillä, kirjoitin haastattelurunkoon väljiä kysymyksiä, laitoin kädet ristiin ja toivoin, että haastattelu ajautuisi syvien salaisuuksien apajille itsestään.

Teemahaastattelun runkoa laatiessa tulisi välttää yksityiskohtaisen kysymysluettelon laatimista, ja keskittyä teema-alueuuteen. Vasta haastattelutilanteessa teema-alueet tarkennetaan spesifioituilla kysymyksillä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.)

Ensimmäisissä haastatteluissa minulla oli mukana haastattelurunko, johon pystyin turvautumaan siinä vaiheessa, kun keltanokkahaastattelijan keskustelutaidot eivät enää riittäneet. Yritin kuitenkin ohjata keskustelua vapaasti, ja antaa vanhusten puhua siitä aiheesta mistä he halusivat, tiettyjen teemojen sisällä. Pääasiassa minua kiinnosti kaksi asiaa: *Kuka tämä henkilö on ollut ja kuka hän on nyt?* Vastaukset näihin kysymyksiin sain kaikilta eri mittasuhteissa. Yleensä ottaen he, jotka olivat kutsuneet minut kahville kotiinsa tai kesämökilleen kertoivat parikin tuntia elämästään kattavasti, ja he, joiden kanssa juttelin kahviossa tai päiväkeskuksessa olivat niukkasanisempia. Kaikilta sain kuitenkin materiaalia enemmän kuin olin toivonut.

Haastattelurungossani oli perustietojen, kuten nimen, iän, työn ja harrastusten lisäksi muun muassa seuraavat kysymykset:

- Miksi lähdit Kutkutukseen?
- Minkälaisia rooleja sinulla on ollut?
- Oletko saanut ystäviä näytelmäryhmästä?
- Mitä Kutkutus antaa elämällesi?
- Mitä jos Kutkutusta ei olisi?

5.4 Salatut näyttelijät

Päätin jo ennen haastatteluja, että missä tahansa saamaani materiaalia käyttäisin, suojaisin näyttelijöiden henkilöllisyyden. Keräämäni aineiston esittämiseen ei vaadita heidän oikeaa nimeään. Pikemminkin keksimällä heille toisen henkilöllisyyden jatkan heidän valitsemaansa tietä. Lavalla on nautinnollista olla kuka tai mikä tahansa, joten voimmehan me luoda haastattelun pääosan esittäjälle roolinimen.

5.5 Muistojen kertomisen tärkeys

Paria haastateltavaa lukuun ottamatta seniorit halusivat kertoa laajalti menneisyydestään. Puhuimme paljon perheestä ja harrastuksista. Olin toki tekemässä heistä eräänlaista henkilökuva, mutta tuntui, että kertoessaan elämästään he eivät puhuneet tallentavalle ääninauhurille vaan keskustelivat pöydän toisella puolella istuvan ihmisen kanssa. Heille oli tärkeätä, että joku kuunteli. He vaikuttivat jopa hieman ylpeältä siitä, että jotakuta kiinnosti.

Muistelemiseen suhtauduttiin ennen hyvinkin varauksellisesti. Se nähtiin oireena mentaalista rappeutumisesta tai ”vanhuudenhöperyydestä”, jota vanhustenhuollossa ei missään nimessä haluttu rohkaista. Tämän kaiken muutti Robert N. Butler. Psykiatri ja gerontologi Butlerin ajatukset 1960-luvulta lähtien muuttivat tutkijoiden ja vanhustyön ammattilaisten suhtautumisen muistelemiseen. (Buchanan & Middleton 1993, Saarenheimon 1997, 35 mukaan.)

Butlerin ansiona on pidetty, että hän ”paljasti” muistelemisen olevan vanhuudessa luonnollista ja odotettavissa olevaa – ei suinkaan sairaalloista. Butler ottikin käyttöön termin *life review*, joka voidaan suomentaa *elämäntarkasteluksi*. Butlerin mukaan elämäntarkastelu on vanhuuteen kuuluva universaali mentaalinen prosessi, jossa aikaisemmat merkitykselliset kokemukset ja ratkaisemattomat ristiriidat aktivoituvat uudelleen. Hän uskoi, että elämäntarkastelu saa sysäyksensä kuoleman väistämättömyyden tiedostamisesta ja oman kuoleman ajallisen lähestymisen oivaltamisesta. (Butler 1963, 1974, Saarenheimon 1997, 37 mukaan.)

Onnistunut elämäntarkastelu on eheyttävä prosessi. Sen avulla ihminen vahvistaa identiteettiään ja sulattaa aikaisempia elämäkokemuksiaan tämänhetkisiin. Elämäntarkastelulla voi olla keskeinen rooli esimerkiksi psykoterapiamuodoissa. (Saarenheimo 1997, 38.) Kutkutuksen haastatteluissa emme pyrkineet minkäänlaiseen psykoterapiaan, mutta sivusimme Butlerin ajatuksia. Heidän tämänhetkinen identiteettinsä on menneisyyden tulosta. Vaikka he eivät olisi aiemmin näyttelleet, menneisyys on silti tuonut heidät tähän hetkeen, jossa he astuvat näyttämölle.

Laurin menneisyyttä varjosti sota. Hän oli pienenä poikana ollut kulttuuririennossa mukana, mutta sota keskeytti kaiken. Kun Lauri nykyhetkessä kertoi näyttelijäminästä, kuului sen rakentumiseen myös huonot ajat.

Ku sitä puolustettiin sitä meidän isänmaata. Siellähän se men se... Minä olin tuossa Karjalan kannaksella ja Viipurissa. Se meinas tuo isotalon poika tulla tälle puolelle. --- Se ol sitä aikoo että ol tuo joskus jos sannoo niin rumasti et henkikulta hiuskarvan varassa, mutta eipä sitten tiitä et... mikä se suojel sitten... Kaveri vierestä meni mutta... ei sitten minun vuoroni. --- Se ol ikävätä aikoo se, sitä minä en toivo kellekään, en missään nimessä. --- ...sota-aikana tota nurkkatanssia kato sitten ku ei ois saanu tanssia niin siellähän sitten oltiin (nauraa). Se ol vähän sellasta... kiellettiin sota-aikana se tanssiminen...(Lauri, 80.)

Kumppanin löytäminen oli luonnollisesti jokaiselle rakas muisto. Moni naispuolinen seniori esimerkiksi oli saattanut harrastaa laulua tai teatteria ennen perheen perustamista. Kun mukaan tuli mies, koti ja lapset, ei ollut aikaa, rahaa eikä välttämättä edes kiinnostusta lähteä kodin ulkopuolisiin rientoihin. *Loviisalle tärkeä muisto oli se, kun hän tapasi aviomiehensä:*

Sitten tuli laiva... niinku hinaajalaiva... Ja miusta ku se laiva tuli pimmeellä ni se oli kommee. Sillä oli valonheittimet ja kaikki valot ni se oli kommee. Sitte myö mäntiin sinne... Ne pyysivät meitä sitte tulemaan sinne laivaan, ne laivamiehet, ja miä nousin sieltä. --- Nii minä nousin sen miehen syltiin vaikka miä en meinanna nousta. --- Siitä se sitte alko tuota... Myö ihmeteltiin molemmat että ollaanko me Korhosia ja siitä se sitte alko. (Loviisa, 78.)

Pula-aika vaikutti 1940-luvulla perheensä perustaneitten elämään. Loviisa muisteli haastattelun aikana elämäänsä miehensä laivan kokkina. Moni asia oli silloin eri tavalla kuin nykyään. Kalat pidettiin hyvinä isoissa suolatynnyreissä, ja niitä vähäisiä raaka-aineita käytettiin, joita milloinkin sai.

Sokeri ja kahvi olivat kortilla. Sokerit oli jokkaisella omat nurkassa mutta kahvin ne antoivat siit meidän... Aamukahvi oli päivällä korvike ja iltasella oli teetä. (Loviisa, 78.)

Lapsistaan vanhukset eivät pahemmin puhuneet. He antoivat ymmärtää, että päivät kotitöiden ja lastenkasvatuksen parissa olivat usein samanlaisia. Aikaa ns. yksityiselle elämälle ei ollut. Uskonkin, että ne henkilökohtaisimmat asiat tapahtuivat juuri tällä ajanjaksolla, eikä niihin haluttu vieraan ihmisen haastateltavana mennä. Olinhan lisäksi tekemässä haastattelua pääosin heidän teatteri-minästään, ja se minä pysyi piilossa monen vuoden ajan.

Vaikka vanhukset eivät puhuneet lapsistaan, omasta lapsuudestaan heillä oli tarina jos toinenkin kerrottavana. Esimerkiksi *Helena* mietti josko oman lapsuuden leikit vaikuttivat hänen rooleihinsa Kutkutuksessa.

Hieno rouvahan (rooli) minua kauheasti kutkuttaa, mutta oonha minä siinä saanu ollakin. Mikä oli se muotinäytös meillä niin siinä mulla oli lierihattu. Niin mä vielä kerron ku lapsena siellä mummolassa ku mä olin viiden vanha, niin ja evakkoon tuli serkkuja sinne ni... Tätini ku lähti johonkin kirkonkylälle asioille ni tota sitten heti me menttiin, sitä sanottiin tampuriksi semmosta, vierassalista menee semmonen viereaseteinen ja siinä sitten on kaikki hyvät vaatteet ni... Otettiin korkeakorkoset kengät ja kaikki lierihatut ja hirveesti käveltiin sitten... (nauraa) Ni se on sieltä asti se hieno rouva, ku sitä leikittiin...Se oli hauska leikki. (Helena, 72.)

Kuten sanottua, muistot olivat suuri osa haastatteluissa. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että itse Kutkutuksen näytelmät eivät varsinaisesti rakennu muistoista. Leonie Hohenthal-Antin kertoo artikkelissaan (Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa 2003, 161) *muistojen teatterista*, jota ei pidä sekoittaa senioriteatteriin. Tämä muistojen teatteri rakentuu kokonaan muistelutyön periaatteelle ja on saanut vaikutteita pedagogisesta draamasta ja yhteisöteatterista. Muistojen teatterissa ei myöskään ole niin sanottua ikärajaa, vaikka suurin osa sen jäsenistä on mahdollisesti ikäihmisiä. Yhteistä näille kahdelle teatterille on kuitenkin se, että ne molemmat dokumentoivat teatterin keinoin ikäihmisten muistoja ja tuovat eletyn elämän ja nykyisen arjen näyttämölle.

6 TERVE VANHUS HARRASTAA KULTTUURIA

Kutkutusta on kuvailtu ”luvalliseksi dopingiksi”. Näyttelemineen antaa sellaista energiaa, joka laittaa jaksamaan, eikä kielteisiä vaikutuksia ole keholle tai yhteiskunnalle – päinvastoin. Näyttelemineen tarjoaa vanhuksille virikkeellisen elämäntavan. Se antaa elämälle pontta ja haastetta, ja antaa mahdollisuuden käyttää luovia voimavaroja.

Suurten ikäluokkien vanhetessa tarvitsemme muutakin kuin lääkkeitä ja vuodepaikkoja huolehtiessamme vanhasta väestöstä. Leonie Hohenthal-Antin (2006, 15-16) uskoo, että 2000-luvusta on tulossa ikäihmisen kulttuurisen vapautumisen vuosisata. Hänen mielestään 2000-luvun vanhus tuskin tyytyy ”heittelemään hernepusseja” käskystä, vaan he haluavat näyttää kulttuurisen voimansa oman aktiviteettinsa kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että kulttuurin tuottamisen tulee olla osa ikäihmisten hyvinvointipalveluja, kuntouttavaa ja ennaltaehkäisevää toimintaa. On aivan hyvin mahdollista, että taide ehkäisee syrjäytymistä, sillä taiteen avulla ikäihminen kiinnittyy yhteisöön. Tieto taiteen ja kulttuurin käytöstä hyvinvointia edistävänä ja tukevana hoitomenetelmänä tuleekin tulevaisuudessa yhä lisääntymään.

Taiteen parantava vaikutus ei ole uusi asia. Kuitenkin vasta vuosituhannen vaihteessa alettiin kiinnittää enemmän huomiota tähän nyt jo luonnolliselta tuntuvaan terveyden osa-alueeseen. Älyttiin, että luovat toiminnat voivat tarjota myös ikääntyneelle elämää rikastuttavia kokemuksia ja lisätä sekä fyysistä että psyykkistä hyvinvointia. (Hohenthal-Antin 2001, 19.)

Hyypän ja Liikasen (2005, 50) mukaan kulttuuri- ja taide-elämykset synnyttävät tunteita eli emootioita, jotka vaikuttavat aivoissa psykofysiologiseen säätelyjärjestelmään ja tasapainottavat sen toimintaa. Ihmismielen, aivotoininnan ja elimistön toimintaa säätelevän järjestelmän pysyvä tasapaino sosiaalisen ympäristön kanssa on hyvinvointia ja terveyttä.

Kulttuurin kuluttamisen ja taideharrastusten on todettu edistävän terveyttä ja estävän dementoitumista. Ruotsalaisten tutkimusten mukaan kulttuuria harrastavat elävät harrastamattomia pidempään. Suomen väestöä tutkimalla on vahvistettu, että aktiivinen harrastustoimintaan osallistuminen, oli se sitten esimerkiksi musiikki-,

teatteri-, tai käsityöharrastukset, lisää lisäelinvuosien mahdollisuutta. (Hyyppä & Liikanen 2005, 86.)

Kulttuuri- ja taideharrastusten vaikutusta terveyteen on kuitenkin tutkittu huomattavasti vähemmän kuin liikunnan terveysvaikutuksia. Kulttuurin terveystutkimuksessa on kyse vähäisestä tieteenalasta, mutta joka kuitenkin laajenee nopeasti. (Hyyppä & Liikanen 2005, 87.)

Ruotsalainen tutkijaryhmä summasi 13 vuoden ajan laajoista väestötutkimuksista saaduista tiedoista kulttuurin vaikutukset terveyteen. Tutkimuksessa huomioitiin suuri joukko tunnettuja terveyden haitta- ja suojatekijöitä, joten se täyttää hyvän tieteellisen tutkimuksen vaatimukset ja on luotettava. Tulokset kertoivat, että museoissa, konserteissa, taidenäyttelyssä ja elokuvissa käyneiden henkilöiden eloonjäämisen mahdollisuus on suurempi kuin niiden, jotka eivät käy kyseisissä tilaisuuksissa. Tutkimuksen mukaan penkkiurheilu, kirkossa käyminen ja, yllättäen, teatterissa käyminen ei tutkimuksessa vaikuttanut eloonjäämiseen.

Ruotsalaistutkimuksessa ei kuitenkaan huomioitu ihmisyyteen sosiaalisen pääoman vaikutusta, vaikka kulttuuritilaisuuksissa vierailemista voidaan sanoa mitä yhteisöllisimmäksi tapahtumaksi. Hyyppä ja Liikanen (2005, 90) esittävätkin ajatuksen, että kulttuurin harrastamiseen liittyvä yhteisöllisyyden kokemus heijastaa yhteisön peruskulttuuriin kuuluvaa sosiaalista pääomaa, jota pidetään kulttuuri- ja taidetilaisuuksien terveysvaikutusten todellisena syynä. Täten uskallan väittää, että kunhan taideharrastus sivuaa mitenkään yhteisöllisyyttä, ja ihmisellä on ympärillä ihmisiä joiden kanssa on hyvä olla, on vaikutukset terveyteen myönteiset.

Yhteisöllisyyden puolesta puhuu myös toinen Ruotsissa jo toista kymmentä vuotta sitten tehty tutkimus. Vanhustentalon kahden kerroksen välillä tehtiin vertailu. Toisessa kerroksessa harrastettiin kuorolaulua ja muita aktiivisia yhdessäolon muotoja, ja siellä vanhuksat voivat paremmin. Näiltä vanhuksilta mitatut stressihormonien pitoisuudet olivat tasapainossa. Kuoron ”salaperäistä voimaa” ei tuolloin vielä osattu epäillä hyvänolon lähteeksi. Kysehän ei ole lauluäänestä eikä kuorosta sinänsä, vaan *keskinäisestä luottamuksesta ja yhteisen asian hyväksi yhdessä*

toimimisesta. Kuoroharrastus on oiva esimerkki sosiaalisesta yhteenkuuluvaisuudesta, joka edistää hyvän olon tunnetta. (Hyyppä & Liikanen 2005, 92.)

Hägglom Kranlöff (2007, Pikkaraisen 2007, 99 mukaan) tutki 99-vuotiaitten päivittäisiä toimintoja ja niiden merkityksiä. Hyvin iäkkäät ihmiset arvottavat arjen toimintojaan sen mukaan, miten paljon he kokevat saavansa olla mukana tekemässä, osallistumassa ja viihtymässä erilaisissa toiminnoissa. He eivät siis joudu kokemaan osaamattomuutta tai kykenemättömyyttä, vaan saavat tuntea olevansa itse kontrollissa elämästään korkeasta iästään huolimatta. He haluavat haasteita, kokeilla rajojaan ja oppia uutta. Samalla erilaiset toiminnot jäsentävät heidän päiväänsä ja viikkoansa. Kranlöff sanookin, että arjen mielekkyys ei synny vain perustoiminnoista selviytymisestä, vaan vaihtelevista ja kokemuksellisista tapahtumista.

Kutkutus vastaa kriteereiltään aiemmin mainitsemiani terveyttä edistäviä seikkoja. Näytelmäryhmässä pääsee nauttimaan keskinäisestä luottamuksesta ja toimimaan yhteisen asian hyväksi. Sen lisäksi siellä pääsee kokeilemaan rajojaan, ottamaan haasteita vastaan ja oppimaan uutta. Kutkutus katkaisee arkiset toiminnot. Viikoittaiset harjoitukset ja satunnaiset esitykset tuovat vaihtelua jokapäiväisiin toimintoihin. Yhdessä tekeminen, hulluttelu, maha kippurassa nauraminen, ystävien kanssa seurustelu ja itsensä toteuttamisen riemu, luovuus kaikessa mittakaavassa, ovat elämänrikkautta, ja –rakkautta, syvimmillään. Luovuus saa nämä mummot ja vaarit terveiksi. Leonie Hohenthal-Antin (2001, 23) kuvaakin näyttelijöiden seikkailua luovassa maailmassa näin:

Kutkutus on elävä esimerkki luovuudesta, joka ei katso ikää. Vaikka Kutkutuksen näyttelijät ovat raihnaisia ja kipeitä, eivät he tyydy olemaan passiivisia valmisviihteen kuluttajia. He ovat myöhemmällä iällä käynnistäneet luovan seikkailun. Kutkutuksen tutkimiseen tarvitaan uudenlaiset teoreettiset työkalut, jotka tekevät ymmärrettäväksi uuden ja erilaisen ilmiön ikäihmisten elämismaailmassa.

7 YKSINÄISYYTTÄ TORJUMASSA

Tutkimusten mukaan noin 10% iäkkäistä kärsii yksinäisyydestä. Määrä ei poikkea muunikäisistä saaduista tuloksista merkittävästi, mutta iäkkäiden yksinäisyydessä saattaa olla piirteitä, jotka ovat erilaisia verrattuna nuoriin. Nämä piirteet liittyvät toimintakyvyn heikkenemiseen, ja kokemuksiin siitä, että suuri osa oman sukupolven edustajista on mahdollisesti jo kuollut. (Saarenheimo 2003, 101.) Irene Tummavuoren (2005, 66) haastattelema vanhus kuvasi tunnetta sanoen, että ”hilpeys ja nauru ovat kadonneet ja tilalle ovat tulleet ikätovereiden sairaudet ja kuolemat”. Myös aistien, kuten kuulo- ja näköaistin heikkeneminen voivat johtaa ulkopuolisuuden tunteeseen ja lopulta yksinäisyyteen. Läsä on myös pelko, kun pitäisi ottaa kontakti uuteen ihmiseen.

Yksinäisyys on kaiken kaikkiaan hyvin henkilökohtainen kokemus. (Tummavuori 2005, 65.) Jollekin yksinäisyys on arvottomuuden, ulkopuolisuuden tai tarpeettomuuden tunnetta, toinen uskoo olevansa vääränlainen eikä riitä kenellekään tai mihinkään. Yksinäisyys on myös kulttuurisidonnaista. Suomessa korostetaan yksilöllisyyttä muiden Pohjois-Euroopan maiden tapaan enemmän kuin Etelä-Euroopassa. Yksinäisyys on siis suhteellinen käsite. Oma tilannetta tarkastellaan suhteessa joko aiempaan tilanteeseen tai toivottuun tilanteeseen. (Saarenheimo 2003, 104.)

Ilmiönä yksinäisyys jakautuu useaan osaan. Näitä osia ovat yksin asuminen, yksin oleminen ja yksinäisyyden kokemus tai tunne. Suuri osa suomalaisista iäkkäistä, etenkin naisista, asuu yksin. Se ei tarkoita, että he kaikki suinkaan tuntisivat oloansa yksinäiseksi. Ajoittainen yksinolo on tervettä. Yksinolo saattaa myös olla omaehtoinen valinta. (Saarenheimo 2003, 104; Tummavuori 2005, 67.)

On hyvä tehdä ero terveen yksinolon ja ongelmaksi muodostuneen yksinolon kanssa. Elämänaikaisista menetyksistä ja pettymyksistä johtuva yksinäisyys ja läheisten ikävöinnistä syntyvä tyhjyyden tunne ovat ihmisenä olemiseen kuuluvia peruskokemuksia, joilta kukaan ei voi elämänsä aikana välttyä. Nämä tunteet eivät sinänsä ole vaarallisia, jos ihmisellä on riittävästi omia voimavaroja sekä ulkopuolista tukea niiden käsittelemiseen. Ongelmallisempia ovat tarkoituksettomuuden, arvottomuuden ja hylätyksi tulemisen kokemukset. Niihin saattavat kaiken lisäksi yhdistyä häpeää, avuttomuutta ja pelkoja. Näistä tunnekokemuksista syntyy

valitettavan usein ja helposti silta syvään masennukseen, fyysisiin sairauksiin ja jopa ennenaikaiseen kuolemaan. (Saarenheimo 2003, 106.)

Monet haastattelemistani vanhuksista olivat leskiä. Kuten olen todennut, emme puhuneet haastatteluiden aikana vain heidän näyttelemisestään tai harrastuksistaan, vaan saatoin yli puolet ajasta kuunnella, kuinka he kertoivat entisestä elämästään. Kaikilla heillä oli sydäntä lämmittäviä muistoja perheestään ja nuoruudestaan. Vanhuus oli tuonut mukanaan luopumisen. He olivat joutuneet luopumaan läheisistään, terveydestään, ja maatilat olivat vaihtuneet kerrostaloihin betoniviidakossa. Tummavuori (2005, 66) sanookin, että ympäristön muuttuminen ja ikääntymisen mukana tulleet rajoitukset voivat tuoda yksinäisyyden tunnetta tullessaan.

Vieno on joutunut toteamaan, miten fyysisen kunnon rapistuminen tuo yksinäisyyttä.

Tietää senkin et jos kotona on... Eikä kukkaan käy kattomassa, kukkaan ei aina soittele, tai päivittäin, ja jos soittaa niin semmosia pahoja asioita soittaa. --- Eikä tulla meiän pihalle jos miä oon kotona. Sanovat Eskolle (aviomiehelle) että eihä teille sisälle voi mennä ku siellä on sairas Vieno! Eihä sitä voi mennä kattomaan... Esko se siitä oikein ryhdistää, että nythän sitä pitäis käydä kattomassa kun se on sairas eikä se joka paikkaan ite piäse eikä sitä joka paikkaan olla viemässä. (Vieno, 60.)

Ryhmässä on hyvä olla

Irene Tummavuori (2005, 65) kertoo ryhmäanalyysin kehittäjän S.H. Foulkesin sanoneen, että ihminen ei pärjää yksin.

Ihminen on sosiaalinen olento. Hän ei voi elää eristäytyneenä. Nähdäkseen ihmisen kokonaisuutena, hänet on nähtävä ryhmässä.

Ihminen tarvitsee koko elämänsä aikana merkityksellisiä ihmissuhteita kehittyäkseen ihmisenä. Kun ihminen toimii ryhmässä ja pääsee jakamaan kokemuksiaan toisten kanssa, hän löytää voimavaroja itsestään ja saa niitä myös toisilta elämäänsä ja

elämäntilanteisiinsa. Ryhmäterapiassa, miksi Kutkutustakin voi leikkimielisesti kutsua, pyritään ensisijaisesti kehittämään ryhmän jäsenten vuorovaikutustaitoja ja lisätä itsetuntemusta.

Jotkut Kutkutuksen näyttelijät olivat ennestään ystäviä, mutta suurin osa on tutustunut toisiinsa vasta harjoituksissa. Yksinelävälle vanhukselle näytelmäryhmästä on muodostunut ikään kuin toinen perhe. Viikoittainen yhdessäolo on tärkeä osa arkea. Näytelmäryhmästä voikin ajan kuluessa tulla ”tunne- ja identiteetti yhteisö”, kuten Hohenthal-Antin (2003, 169) kuvailee. Hänen haastattelemansa 64-vuotias näyttelijä Erkki on todennut, että ”me olla päiväkeskuksen taiteilijaperhe”. Kolme vuotta Kutkutuksen riveissä näytellyt Helena on saanut Kutkutuksen kautta uusia ystäviä.

On ystäväpiiri laajentunut, että...oikein tosi kivoja tuttuja...et jos joku ei aina tule harjoituksiin, niin mikähän sillä on, pitäisköhän sille soittaa, mikäköhän sille on tullut --- Sellanen yhteenkuuluvaisuuden tunne on. (Helena, 72.)

Laurilla on samankaltaisia kokemuksia näytelmäryhmästä.

Hirveen hyvä olla, hirveen hyvä porukka, kyllä mä tykkään, ei tarvii aina olla yksin kotona. (Lauri, 80.)

Vieno on virkistynyt liittyttyään Kutkutukseen.

Niinku Sari (Mäkitalo-Tulokas) on sanonu mulle ite ja meiän Pete ja Lissu (lapset)... Ja Esko on sanonu... Mut niinko Sari on sanonu et niinko... Puolta virkeemmän (oloinen)... Et ei semmonen väsynyt... Et mitä Esko on aina nauranukki, et äly ainakin on alkanu palaamaan (nauraa). (Vieno, 60.)

Mainitsin johdannossa isoäitini Sigridin, joka nautti terveempinä seniorivuosinaan Kutkutuksen riveissä näyttelämisestä. Hänen puolisonsa, isoisäni, kuoli jo 1970-luvulla, ja muut sukulaiset olivat levittäytyneet ympäri Suomea. Leonie Hohenthal-

Antin (2001, 52) haastatteli isoäitiäni vuonna 2001, jolloin Sigrid kertoi näyttelevänsä juurikin helpottaakseen yksinoloaan.

Ku koton tulee aika pitkäks niin täällä on mukava tavata ihmisiä ja lähteä sitten mukaan tänne ja alusta asti olen ollut mukana jokaisessa näytelmässä.

Hohenthal-Antin (2001, 53) kertoo, miten yksinäiselle ihmiselle teatterin tekemisen maailma takaa keskusteluyhteyden kanssaihmisiin. Seniori pystyy yhdessä muiden kanssa jäsentämään maailmaa, peilaamaan omia tunteitaan ja mikä tärkeintä – nauramaan sydämensä pohjasta. Entisen ja nykyisen elämän jakaminen ja tulevan suunnittelu niiden kanssa jotka ymmärtävät, vahvistaa yhtenäisyyden tunnetta.

Helena osaa oman kokemuksensa kautta pukea sanoiksi Kutkutuksen tärkeyden yksinäisen vanhuksen elämässä.

Et ku mä yksin asun ja mulla se sama kasetti aina kieppuu päässä että tuota... Minä oon jääny tänne ja Pasi on lähtenyt ja mitenköhän minun käy tässä ja miten kauan pystyn olemaan tässä nyt ja mikä on minun tulevaisuus, tämä aina niin... Tää niinku antaa uutta sisältöä ja mites minä sen oikein osaisin kuvata... Että minä varmaan hymysuissa kuljen vielä kotonakki pitkään kun minä täältä menen, minul on niin hyvä olo ja niistä rooleista ja kaikesta mitä ollaan yhdessä taas keksitty tähän ja että kovasti se antaa ja virkistää minua... Että se on niinku semmonen kantava voima minun elämässä... Että minä kuulun johonkin joukkoon, minä en oo yksinäinen täällä mökissä. (Helena, 72.)

8 POHDINTAA

Opinnäytetyössäni halusin antaa näytteleville senioreille äänen. Vanhukset ajatellaan usein heikkoina ja sairaina. Kirjoittaessani tätä syksyllä 2009 mediat uutisoivat vanhustentaloista, jotka avoimesti myönsivät hoitajapulan ja vanhusten kahlitsemisen sänkyyn sen ratkaisuna. Mitä enemmän kuuntelin uutisia, sen vihaisemmaksi tunsin itseni. Halusin hypätä Teräsmiehen asuun, hakea vanhukset kotiini ja pitää heistä

huolen. Halusin herättää heidät taas henkiin ja perustaa senioriteatterin! Kulttuurihan parantaa!

Vaan minullapa ei ole Teräsmiehen viittaa. Kaikki vanhuksset eivät tarvitse pelastamista. Kaikki eläkeiässä olevat eivät ole yksinäisiä, onnettomia tai edes sairaita. Lisäksi on ymmärrettävä ero hoitokodissa asuvan sairaan vanhuksen ja itsenäisesti asuvan seniorin välillä. Tämä ero tulisi muistaa myös tätä työtä luettaessa. Työni tarkoitus ei ole demonstroida ihmeratkaisuja vanhuuden sairauksiin. Haluan ainoastaan esittää faktat kulttuurin terveellisestä vaikutuksesta, ja antaa esimerkin ihmisistä, jotka hyödyntävät näitä vaikutuksia täysin rinnoin.

Opinnäytetyön prosessi oli uutta opettava, kasvattava. Pääsin haastattelemaan iäkkäitä ihmisiä ja oppimaan heiltä. Opin teemahaastattelusta paljon, ja tekisin ensi kerralla yhden jos toisenkin asian eri tavalla. Valmistautumiseni haastatteluihin ei ollut niin erinomainen kuin töiden alkaessa luulin. Ensi kerralla otan haastateltavan iän, meidän keskinäisen sosiaalisen suhtemme, ja työni tavoitteen paremmin huomioon. Olisin toki voinut tehdä asiat huonomminkin. Olen ylpeä siitä, kuinka ennakkoluulottomasti tartuin tähän työhön kiinni.

Toivon, että tätä työtä lukevat ymmärtävät, minkälainen voimavara vanhus yhteiskunnallemme on. Kenenkään rakkauden ei pitäisi olla niin itsekästä, ettei siitä voisi muille edes pientä palaa jakaa. Iäkkäiden ihmisten toimintakyvyn ylläpitäminen kulttuurin keinoin on iso, mutta kannattava satsaus. Toivon joku päivä löytäväni tämän päivän uutisotsikot roskakorista ja ajattelevani, että olipas vanhustenhuolto joskus huonossa jamassa – onneksi nyt on asiat paremmin.

Kulttuurituottajalle työkenttä vanhusten parissa on avoin. Tavallisella tuottajalla ei ole lähi- tai sairaanhoitajan valmiuksia, mutta ammattialojen yhteistyö on asia, johon kannattaisi nyt panostaa. Kulttuurituottaja edistää hyvinvointia siinä missä terveydenhuollon ammattilainenkin.

Toivoisin tulevaisuudelle kulttuurituottajien ja terveydenhuollon ammattilaisten yhteistyöhankkeita. Kaakkois-Suomessa oli muutama vuosi sitten Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille –hanke, jossa pyrittiin muun muassa ikäihmisten

”näkyväksi tulemiseen” taideaktiiviteettien välityksellä (Socom 2009). Hankkeessa oli mukana Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy:n lisäksi esimerkiksi Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ehkäpä tulevaisuudessa samanlaisia hankkeita nähdään enemmänkin muiden oppilaitosten vetäminä, miksei myös Mikkelin ammattikorkeakoulun.

Näytelmäryhmä Kutkutus ja sitä organisoiva Teatteri- ja kulttuuriyhdistys Kutkutus saa tästä työstä esimerkin jaettavaksi nykyisille ja tuleville yhteistyötahoille. Tämä työ on myös jatkoa aiemmin merkittävää tutkimustyötä tehneen Leonie Hohenthal-Antinin tuotannolle.

Toivon, että esitin tässä työssä Kutkutuksen näyttelijät myönteisessä valossa. En halunnut saattaa heitä säälintäyteiseen valoon, vaan kertoa luonnollisen elämän tarinan, johon mahtuu sekä iloa että surua. Osallistumalla työhöni he pääsivät jakamaan muistojaan, kertomuksiaan, kanssani.

Istuessani isoäitini sohvalla muutama vuosi sitten en ajatellut, että se hetki muuttaisi loppuelämäni suunnan. En saanut Kutkutukselta ainoastaan harjoittelupisteitä tai opinnäytetyöhöni aiheen, sain tulevaisuuden unelman. Uskon, että minun tulevaisuuteni on vanhusten parissa. Nyt vuonna 2009 isoäitini on ikänsä puolesta näyttelijä parhaassa iässä, mutta muutaman vuoden päästä estradit ovat auki äitini ikäisille näyttelijöille. Suuret ikäluokat vanhenevat siinä missä minäkin, ja uskon, että minun tehtäväni on pitää heistä huolta. Otan tämän haasteen kulttuurituottajana, ja mahdollisesti tulevana lähihoitajana, mielelläni vastaan. Toivon, että jonakin päivänä voin antaa senioreille edes vähän siitä rakkaudesta, jonka sain kokea Kutkutuksen näyttelijöiden kanssa vuosina 2007 – 2009.

LÄHTEET

Amusa Kulttuuritori 2009a. JPG-kuva.

<http://www.amusa.fi/cache/cdb7a3959c9aa954598ea188df0fc3db.jpg>. Otettu
22.9.2009

Amusa Kulttuuritori 2009b. JPG-kuva.

<http://www.amusa.fi/cache/521cd1676054924c49f3e3d19d45d45f.jpg>. Otettu
22.9.2009

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino: Helsinki

Hohenthal-Antin, Leonie 2006. *Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä*. PS-Kustannus: Juva

Hohenthal-Antin, Leonie 2003. *Senioriteatteri*. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. 2003 (toim.) *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. WS Bookwell Oy: Juva

Hohenthal-Antin, Leonie 2001. *Luvan ottaminen – ikäihmiset teatterin tekijöinä*. Jyväskylän yliopisto

Hyvärinen, Matti 2006. *Kerronnallinen tutkimus*. PDF-dokumentti.

http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 7.9.2009

Hyyppä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. *Kulttuuri ja terveys*. Edita: Helsinki

Hänninen, Vilma 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto

Hänninen, Vilma 2003. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print

Myrsky.info 2009. *Etelä-Savon taidetoimikunta*. Www-dokumentti.

http://www.myrsky.info/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=34. Ei päivitystietoa. Luettu 22.9.2009

Mäkitalo-Tulokas, Sari 2008. *KUTKU-projekti 2005-2007. Kulttuurin sovellusmahdollisuuksien edistäminen ikääntyvien parissa*. Loppuraportti. Julkaisematon. Mikkeli. 43 s.

Mäkitalo-Tulokas, Sari 2009a. *Kutkutilasto09*. Julkaisematon. Mikkeli. 28 s.

Mäkitalo-Tulokas, Sari 2009b. Henkilökohtainen tiedonanto. 23.9.2009

Mäkitalo-Tulokas, Sari 2009c. *Kyläkauppa 1995*. Julkaisematon moniste. 2 s.

Pikkarainen, Aila 2007. *Vapaa-aika ja harrastukset*. Teoksessa Lyyra, T. &

Pikkarainen, A. & Tiikkainen, P. 2007 (toim.). *Vanheneminen ja terveys*. Edita: Helsinki

Pradl, Gordon 1984. *Narratology: The Study of Story Structure*. *ERIC Digest*. Www-dokumentti. <http://www.ericdigests.org/pre-921/story.htm>. Ei päivitystietoa. Luettu 8.9.2009

Saarenheimo, Marja 2003. *Vanhuus ja mielenterveys*. Dark Oy: Vantaa

Saarenheimo, Marja 1997. *Jos etsit kadonnutta aikaa*. Vastapaino: Tampere

Socom 2009. *Kehittämisaalueet - Vanhustyö - Kaakkois-Suomen vanhustyön*

kehittämisyksikkö - Sosiokulttuuristen työmenetelmien kehittäminen - Terveyttä ja hyvinvointia kulttuurista senioreille. Www-dokumentti.

http://www.socom.fi/hankkeet/h_vanhustyö_ky_sosku_tehy.html. Ei päivitystietoa.

Luettu 21.9.2009

Teatteriryhmä Kutkutus 2007. *Möttösten perhe-elämää*. DVD-tallenne. Mikkeli.

Teatteriyhdistys Kutkus ry. 2009a. *Ansiot*. Www-dokumentti.

http://frontix.internetix.fi/fi/asiakkaat/kutkus/sisalto/04_www_sivut/04_teatteri/05_ansiot?C:D=345221&selres=345221. Ei päivitystietoa. Luettu 22.9.2009

Teatteriyhdistys Kutkus ry 2009b. *Teatteriryhmä Kutkus mukana Myrskyhankkeessa!* Www-dokumentti.

http://frontix.internetix.fi/fi/asiakkaat/kutkus/sisalto/01_ajankohtaista/ajankohtaista5. Ei päivitystietoa. Luettu 22.9.2009

Teatteriyhdistys Kutkus ry. 2009c. *Tilastot 1995-* Www-dokumentti.

http://frontix.internetix.fi/fi/asiakkaat/kutkus/sisalto/04_www_sivut/04_teatteri/03_tilastot?C:D=345219&selres=345219. Päivitetty 30.3.2009. Luettu 22.9.2009

Tummauori, Irene 2005. *Miten yksinäisyyttä käsitellään ryhmäterapiassa?* Teoksessa A. Marjovuori, K. Pitkälä & P. Routasalo (toim.) *Ikääntyneiden yksinäisyys. Senioripysäkin ryhmäterapia psykososiaalisena kuntoutuksena*. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi

Waali, Mari 2008. *Rollaattori ei ole edes este*. Keskisuomalainen. 28.11.2008

Haastattelut

Ahti, 62

Eila, 77

Ilmari, 65

Helena, 72

Helmi, 82

Lauri, 80

Loviisa, 78

Vieno, 60